

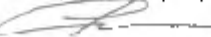
Устаповы друкаваў
«Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»

Філалагічны факультэт

Кафедра мовазнаўства і лінгваледыцы

УЗГОДЖЕНА

Нагаданыя кафедры

 Д.В. Дзятко

25.06.2019 г.

рэг. № УМ-21-1/ 85/2019

УЗГОДЖЕНА

Дэкан факультэта

ФАКУЛЬТЭТ

26.06.2019

Старычонак

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНЫ КОМПЛЕКС
ПРА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ
«БЕЛАРУСКАЯ МОВА (ПРАФЕСІЙНАЯ ЛЕКСЫКА)»

для спецыяльнасцей
профілю А «Педагогіка»

Складальнік:

Лухверчык В.М., выкладчык

Разгледжана і зацверджана

на пасяджэнні Савета БДЦТУ 27.06.2019 г., пратакол № 10

Змест

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА	3
I. ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ.....	5
КАНСПЕКТ ЛЕКЦЫЙ ПА ДЫСЦЫПЛІНЕ.....	5
II. ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ.....	24
1. ТЭМАТЫКА ПРАКТЫЧНЫХ ЗАНЯТКАЎ. МАТЭРЫЯЛЫ ДЛЯ ПРАВЯДЗЕННЯ ПРАКТЫЧНЫХ ЗАНЯТКАЎ	24
2. ПЕРАЛІК ЗАДАННЯЎ КІРУЕМАЙ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ	41
III. РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ	44
1. КАНТРОЛЬНЫЯ РЭЙТЫНГАВЫЯ РАБОТЫ.....	44
2. ПРЫКЛАДНЫЯ ТЭМЫ ВУСНЫХ ПАВЕДАМЛЕННЯЎ І РЭФЕРАТАЎ	47
IV. ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ.....	52
1. ВУЧЭБНАЯ ПРАГРАМА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ.....	52
2. МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА АРГАНІЗАЦЫІ І ВЫКАНАННІ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ	72
3. ПЕРАЛІК СРОДКАЎ ДЫЯГНОСТЫКІ, ЯКІЯ ВЫКАРЫСТОЎВАЮЦА ПРЫ ВЫВУЧЭННІ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ “БЕЛАРУСКАЯ МОВА (ПРАФЕСІЙНАЯ ЛЕКСІКА)”	73
V. СПІС РЭКАМЕНДАВАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ.....	74

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбна-метадычны комплекс складзены ў адпаведнасці з праграмай дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” і патрабаваннямі Дзяржаўнага адукацыйнага стандарта Рэспублікі Беларусь; прызначаны для выкладчыкаў філалагічнага факультэта, а таксама студэнтаў нефілалагічных спецыяльнасцей БДПУ.

Мэта дадзенага вучэбна-метадычнага комплексу – стварыць умовы для эфектыўнай рэалізацыі адукацыйнай праграмы па беларускай мове (прафесійнай лексіцы) і адпаведнага адукацыйнага стандарта вышэйшай адукацыі.

Вучэбна-метадычны комплекс уключае:

- тэарэтычны раздзел (канспект лекцый па дысцыпліне);
- практычны раздзел (тэматыка практычных заняткаў, матэрыялы для правядзення практычных заняткаў, заданні для кіруемай самастойнай работы студэнтаў);
- раздзел кантролю ведаў (кантрольныя рэйтынжавыя работы, прыкладныя тэмы вусных паведамленняў і рэфератаў);
- дапаможны раздзел (вучэбная праграма вучэбнай дысцыпліны, метадычныя рэкамендацыі, пералік сродкаў дыягностыкі);
- спіс рэкамендаванай літаратуры.

Праграмны матэрыял дысцыпліны дазваляе пазнаёміцца з паходжаннем беларускай мовы, асноўнымі этапамі ў яе развіцці, а таксама функцыямі, якія яна выконвае ў грамадстве, даведацца пра лексічны склад беларускай мовы, сістэматызаваць веды пра структурныя асаблівасці і прызначэнне разнастайных беларускіх слоўнікаў, засвоіць арфаэпічныя, марфалагічныя і сінтаксічныя нормы літаратурнай мовы, а таксама авалодаць асноўнымі функцыянальнымі стылямі мовы (навуковым, афіцыйна-справавым) і найважнейшымі паняццямі культуры маўлення. Асаблівая ўвага надаецца тэмам, звязаным са спецыяльнай лексікай беларускай мовы (галоўным чынам, тэрміналогіяй), паколькі менавіта ад умення свабодна аперыраваць сістэмай тэрмінаў пэўнай навукова-тэхнічнай галіны залежыць паспяховасць прафесійнай камунікацыі спецыялістаў.

Вучэбна-метадычны комплекс разлічаны на самастойнае выкарыстанне выкладчыкамі і (58 гадзін) студэнтамі ў працэсе падрыхтоўкі да лекцыйных і практычных заняткаў, а таксама заліку.

Вучэбна-метадычны комплекс складзены ў адпаведнасці з рэкамендаваным тыпавым вучэбным планам агульным аб'ёмам дысцыпліны і відамі вучэбнай работы.

Віды вучэбнай работы	Колькасць гадзін
Аўдыторныя заняткі:	
- лекцыйныя	8
- практычныя	26
Агульная працаёмістасць дысцыпліны	58
Від выніковага кантролю	залік

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

I. ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

КАНСПЕКТ ЛЕКЦЫЙ ПА ДЫСЦЫПЛІНЕ

Лекцыя 1. Уводзіны (1 г.)

Беларуская мова (прафесійная лексіка) – вучэбная дысцыпліна, якая дапамагае студэнтам павысіць узровень валодання беларускай мовай, сфарміраваць камунікатыўна развітую асобу, здольную наладжваць зносіны на роднай мове ў прафесійна-дзелавой сферы, ствараць і перакладаць прафесійна арыентаваныя і навуковыя тэксты, весці дзелавую дакументацыю, выступаць з навуковымі паведамленнямі і публічнымі прамовамі.

Дысцыпліна “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” накіравана на засваенне і прафесійнае прымяненне беларускай навуковай тэрміналогіі, выпрацоўку ў студэнтаў уменняў правільна ўжываць спецыяльную інфармацыю на беларускай мове, а таксама дакладна і асэнсавана выказваць любую думку, спрыяць павышэнню грамадскага прэстыжу беларускай літаратурнай мовы як мовы тытульнай нацыі ў Рэспубліцы Беларусь.

Пры вывучэнні дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” прадугледжваецца пераемнасць і сувязь яе з іншымі дысцыплінамі (беларуская мова, культура маўлення, педагогіка, матэматыка, фізіка, хімія, геаграфія, батаніка, біялогія і інш.).

Мэта вучэбнай дысцыпліны – падрыхтаваць высокакваліфікаваных спецыялістаў, здольных наладжваць зносіны на роднай мове ў прафесійна-дзелавой сферы.

Задачы вучэбнай дысцыпліны:

- сфарміраваць у студэнтаў разуменне неабходнасці ведаць і карыстацца беларускай мовай у прафесійнай дзейнасці;
- даць студэнтам неабходную сістэму ведаў пра беларускую навуковую тэрміналогію, тэрмінаграфію і культуру прафесійнага маўлення;
- садзейнічаць падрыхтоўцы высокаадукаваных, творчых і крытычна думачых спецыялістаў, здольных вырашаць складаныя моўна-сацыяльныя праблемы бытавання беларускай мовы ва ўмовах дзяржаўнага білінгвізму.

Лекцыя 2. Мова і соцыум (1 г.)

1. Агульныя звесткі пра мову. Функцыі мовы ў грамадстве.

Паводле звестак ЮНЕСКА, у свеце налічваецца каля 6000 моў і дыялектаў. Дакладную лічбу колькасці моў устанавіць немагчыма, паколькі большасць моў і дыялектаў функцыянуюць толькі ў вуснай форме.

У свеце існуюць мовы міжнародных зносін, якімі валодаюць сотні мільёнаў чалавек (напрыклад, англійская, арабская, іспанская, руская), а таксама мовы, якія знаходзяцца на мяжы знікнення і на якіх гавораць некалькі сотняў або нават дзясяткаў чалавек пераважна сталага ўзросту. Нягледзячы на такую нераўнамернасць, няма прымітыўных, недасканалых моў. Нават тыя мовы, якімі карыстаюцца малацывілізаваныя этнасы, напрыклад, Акіяніі, Афрыкі ці Паўднёвай Амерыкі, уяўляюць сабой складаныя шматузроўневыя сістэмы, прычым іх сістэмнасць праяўляецца на розных узроўнях – фанетычным, граматычным, лексічным і г. д.

Тэрмін “мова” выкарыстоўваецца для абазначэння зносін людзей увогуле і зносін этнічнай групы людзей, напрыклад: *беларуская мова, нямецкая мова*, ці нават асобы: *мова Уладзіміра Караткевіча, мова Янкі Купалы*. Слова “мова” выкарыстоўваецца і для абазначэння іншых дапаможных сродкаў: *мова жэстаў, мова знакаў дарожнага руху*. Аднак толькі гукавая мова выражае, адлюстроўвае, выказвае ўсё пра навакольны свет, дасасоўваючыся да патрэб яе носьбіта, змяняючыся ў залежнасці ад розных умоў жыцця, эканомікі, ступені развіцця духоўнай культуры грамадства.

Мова ў жыцці чалавека выконвае розныя функцыі. Галоўная функцыя мовы – **камунікатыўная**. Яна заключаецца ў тым, што мова з’яўляецца найважнейшым сродкам чалавечых зносін. Да камунікатыўнай прымыкае **намінатыўная** функцыя, якая праяўляецца ў тым, што праз пасрэдніцтва мовы называюцца прадметы і з’явы ўчаіснасці

Думкафармавальная функцыя заключаецца ў фармаванні і фармуляванні думкі. Не выпадкова адзін з мовазнаўцаў XIX ст. В. Гумбальт назваў мову “органам, які творыць думку”.

Сувязь чалавека з навакольным светам ажыццяўляецца праз **намінатыўную** функцыю мовы (функцыю **называння рэалій і паняццяў**).

У свядомасці чалавека, у яго ўнутраным свеце адлюстроўваюцца знешнія рэчаіснасць, навакольны свет. Такім чынам, мова выконвае функцыю **адлюстравання**.

Пазнавальная функцыя праяўляецца ў тым, што мова служыць асноўнай крыніцай засваення і назапашвання ведаў аб навакольным асяроддзі.

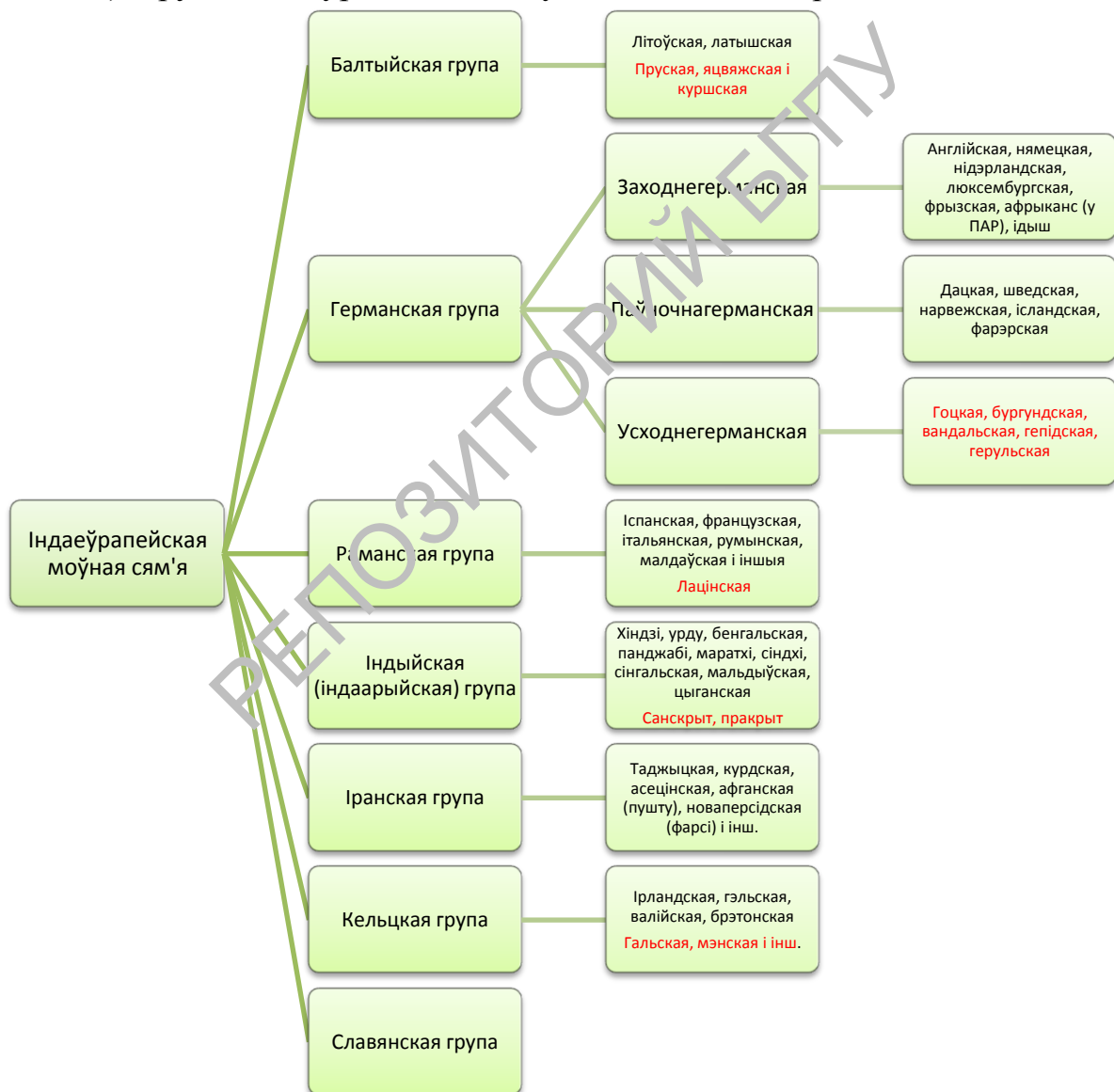
Мова з’яўляецца галоўным спосабам выражэння думак і пачуццяў кожнага чалавека і тым самым выконвае **экспрэсіўную** функцыю. Праз мову перадаюцца не толькі веды, пэўныя звесткі, але і выяўляюцца адносіны да таго, хто гаворыць (яго здольнасці, вопыт, эрудыцыя, уменне валодаць мовай), разгортваецца ўвесь унутраны свет чалавека.

Эстэтычная функцыя ўвасабляецца ў мастацкай прозе, паэзіі, сцэнічным маўленні, красамоўстве. Мова з'яўляецца інструментам для творчасці, а ў некаторых выпадках і сама можа быць аб'ектам творчасці.

Мова можа выступаць у якасці фактару палітыкі (напрыклад, для нацыянальнай ідэнтыфікацыі) або як сродак палітычнай і (ці) культурнай экспансіі. У гэтым заключаецца яшчэ адна функцыя мовы – **ідэалагічная**.

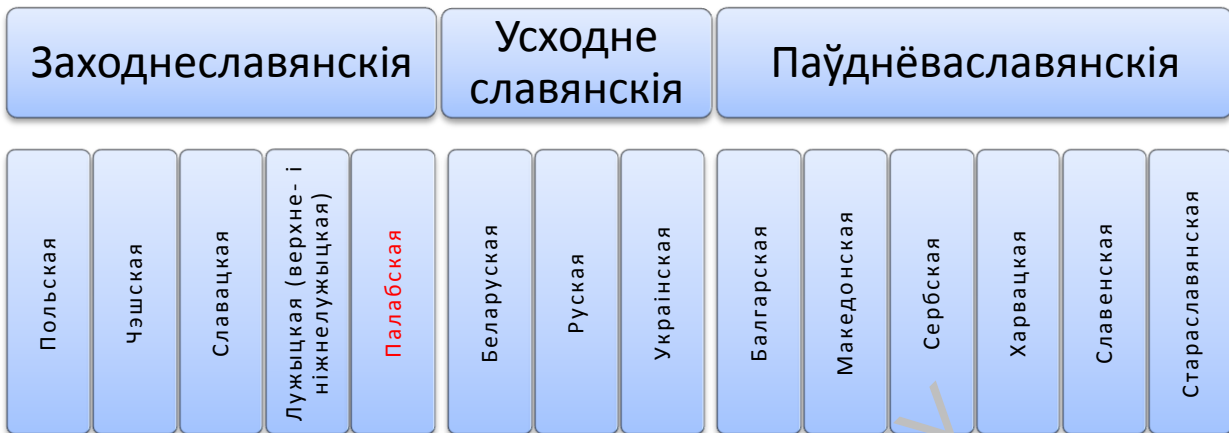
2. Беларуская мова сярод іншых моў свету.

У свеце вылучаецца каля 20 моўных сем'яў. Беларуская мова належыць да індаеўрапейскай сям'і. У яе ўваходзіць 153 мовы, якія аб'ядноўваюцца ў 7 груп (асобна стаяць армянская, албанская і грэчаская мовы, а таксама тахарская і хецкая). Групу індаеўрапейскай моўнай сям'і можна разгледзець на схеме.

Славянскую групу індаеўрапейскай моўнай сям'і можна паказаць наступным чынам:

Славянскія мовы

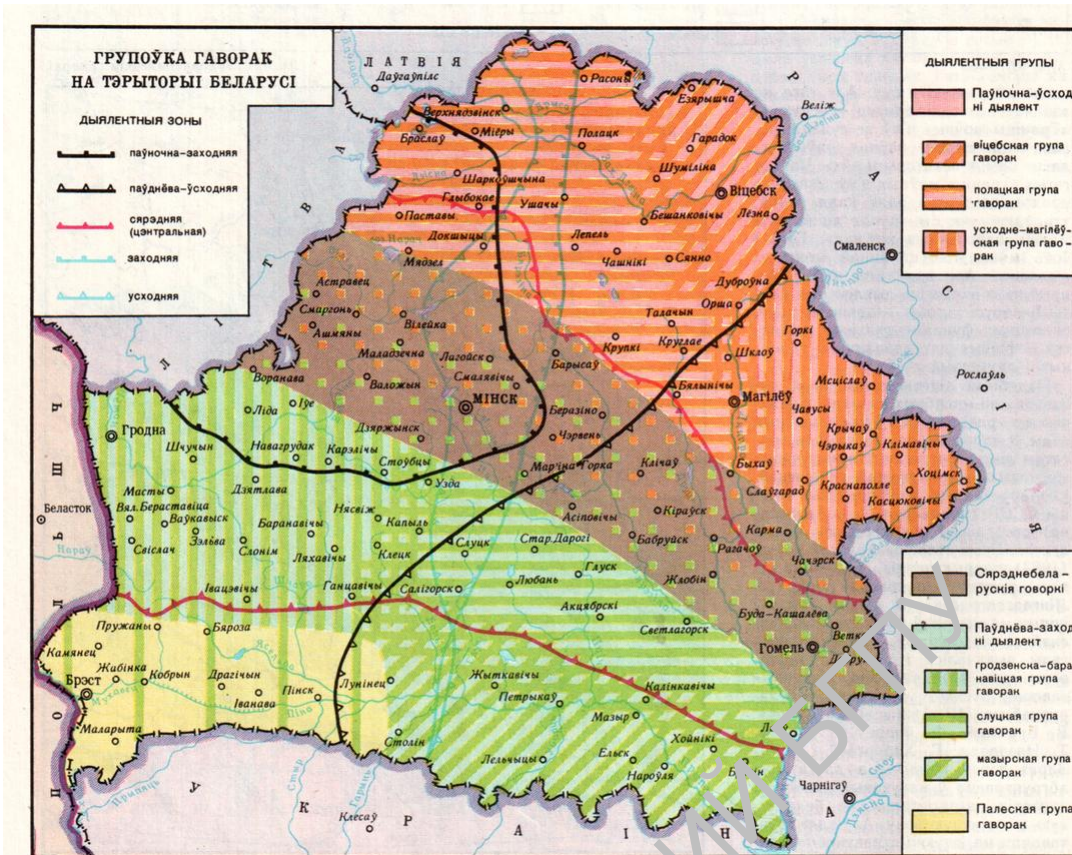
3. Беларуская мова – форма нацыянальнай культуры беларусаў.

Як і іншыя нацыянальныя мовы, беларуская мова існуе ў дзвюх формах: літаратурнай і дыялектнай.

Літаратурная мова – гэта найвышэйшая форма развіцця нацыянальнай мовы, якая існуе не толькі ў вуснай, але і ў пісьмовай форме (у той час як дыялектная – пераважна ў вуснай). Для літаратурнай мовы характэрна ўнармаванасць, разгорнутая сістэма стыляў, багацце сродкаў выказвання, зразумеласць для ўсяго народа. Літаратурная мова выкарыстоўваецца ў мастацкіх, навуковых тэкстах, публіцыстыцы, на радыё і тэлебачанні. Нормы літаратурнай мовы засвойваюцца падчас навучання, яны замацаваны ў шматлікіх слоўніках, даведніках і падручніках.

У фарміраванні беларускай літаратурнай мовы важную ролю адыгралі такія пісьменнікі, як Ф.Багушэвіч, Янка Купала, Якуб Колас, М.Багдановіч, Змітрок Бядуля, Кандрат Крапіва, Кузьма Чорны і інш.

Беларуская дыялектная мова прадстаўлена двума дыялектамі – паўночна-ўсходнім і паўднёва-заходнім, якія раздзяляе паласа пераходных сярэднебеларускіх гаворак, што праходзіць па лініі Ашмяны – Мінск – Бабруйск – Гомель. Асобна вылучаюцца палескія (брэсцка-пінскія) гаворкі. Беларускі дыялекты абсяг закранае не толькі тэрыторыю сучаснай Беларусі, але і некаторыя памежныя тэрыторыі Расіі, Латвіі, Літвы, Польшчы. Асновай для літаратурнай мовы сталі, у асноўным, гаворкі цэнтральнай часткі Беларусі.

Лекцыя 3. З гісторыі беларускай навуковай тэрміналогіі і тэрмінаграфіі (1 г.)

1. Перыяды развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі і тэрмінаграфіі

Беларуская навуковая тэрміналогія ў сваім развіцці прайшла некалькі перыядаў, адрозных па працягласці, інтэнсіўнасці працякання тэрмінатворчых працэсаў, а таксама па спрыяльнасці або неспрыяльнасці грамадска-палітычных умоў для станаўлення тэрмінасістэмы нацыянальнай мовы:

- 1) падрыхтоўчы перыяд;
- 2) перыяд дынамічнага развіцця (1920-я гг. – пачатак 1930-х гг.);
- 3) перыяд статычнага існавання (1930-я гг.);
- 4) перыяд стабілізацыі (1950-я – наш час).

Пры аналізе фарміравання нацыянальнай тэрміналогіі важна размяжоўваць працэс натуральнага папаўнення тэрміналагічнай лексікі ў ходзе развіцця грамадства і ўласна тэрміналагічную работу па ўпарадкаванні гэтай лексікі.

2. Асноўныя прынцыпы выпрацоўкі беларускай навуковай тэрміналогіі ў 20–30 гг. XX ст.

Пасля абвяшчэння БССР беларуская мова пачала выкарыстоўвацца ў найбольш важных камунікатыўных сферах. На ёй працаваў урад, адбывалася навучанне ў школах, сярэдніх спецыяльных і вышэйшых навучальных установах. Арганізацыя сярэдняй і вышэйшай школы, стварэнне нацыянальнага перыядычнага друку, развіццё навуковых даследаванняў патрабавалі хуткай распрацоўкі і сістэматызацыі беларускай тэрміналогіі.

Асноўныя дасягненні 1920-х гг. звязаны з дзейнасцю Навукова-тэрміналагічнай камісіі, створанай у лютым 1921 г. пры Народным камісарыяце асветы БССР (старшыня – С. М. Некрашэвіч, пазней – Я. Ю. Лёсік). У задачы трох секцый камісіі (гуманітарнай, прыродазнаўчай і матэматычнай) уваходзіла выпрацоўка галіновай навукова-тэхнічнай тэрміналогіі на аснове лексікі народнай мовы.

Вынікам працы Навукова-тэрміналагічнай камісіі стала публікацыя з 1922 па 1930 гг. 24 слоўнікаў тэрмінаў матэматыкі, літаратуразнаўства, геаграфіі і касмаграфіі, логікі і псіхалогіі, батанікі, анатоміі, зэалогіі, права, бухгалтарскай справы і інш.

Беларуская навуковая тэрміналогія 1920-1930-х гг. характарызуецца наступнымі асаблівасцямі.

1. Найбольш прадуктыўным спосабам тэрмінаўтварэння стаў лексіка-семантычны (тэрміналагізацыя згульняўжывальных слоў): *астача, велічыня, вышыня, вылічыць, кірунак, лік*.

2. Пры адсутнасці патрэбнага слова ў народнай мове тэрмін ствараўся з уласнамоўных марфем (шляхам афіксацыі або складання): *кантаслуп (прызма), канцавоссе (полюс), вазгалоссе (дысананс), роўнік (экватар), чужаед (паразіт)* і інш.

3. Другая палова 1920-х гг. характарызуецца высокай ступенню дублетнасці беларускай навуковай тэрміналогіі: *абразаванне – адукацыя – асвета, гідраты – вадзістыя сувязі, клас – стан, круг – кола*.

4. Для 30-х гг. XX ст. характэрна актыўнае выкарыстанне рэсурсаў рускай мовы ў тэрмінаўтварэнні, вынікам чаго стала ўзнікненне вялікай колькасці тэрмінаў-калек: *агібаючая, быстра вагаючыся, крывыя, верцячыйся, грызучалізучыя, ізабражэнне, квадрат точны, скорасць* і многія іншыя.

Такім чынам, перыяд 1930-х гг. характарызуецца значным павелічэннем у навукова-тэрміналагічнай лексіцы колькасці функцыянальна нематывавальных запазычанняў з рускай мовы, якія мелі дублетны характар у дачыненні да беларускіх адпаведнікаў. Аналагічная тэндэнцыя назіралася і ў іншых нацыянальных тэрміналогіях.

3. Беларуская навуковая тэрміналогія і тэрмінаграфія на сучасным этапе

На сучасным этапе аформіліся два кірункі ў выпрацоўцы тэрміналагічных нормаў: «рэфармацыйны» і «традыцыяналісцкі».

«Рэфармацыйны» кірунак характарызуецца выкарыстаннем сродкаў нацыянальнай мовы і мае шмат агульнага з падыходамі да стандартызацыі тэрміналогіі ў 1920-я гг. «Традыцыяналісцкі» кірунак вызначаецца фарміраваннем тэрмінасістэм на аснове сродкаў і спосабаў, выпрацаваных у 1930 – 1980-я гг.

Адрозненні паміж кірункамі

	Асаблівасці	Пазіцыі аналізу	«Рэфармацыйны» кірунак	«Традыцыяналісцкі» кірунак
1	Актывізацыя тыповых нацыянальных афіксаў	пры ўтварэнні прыметнікаў са значэннямі функцыі аб'екта наймення і якасці аб'екта наймення	суфіксы -лы- і -оўн- : <i>сумавальны,</i> <i>інтэроўны,</i> <i>нармаўны,</i> <i>кіравальны,</i> <i>спадальны</i> і інш.;	суфікс -уч- (-юч-): <i>сумуючы,</i> <i>інтэгруючы,</i> <i>нармуючы,</i> <i>рухаючы,</i> <i>убываючы</i> і інш.;
		пры ўтварэнні прыметнікаў са значэннем значэнняга здзеяння на аб'ект наймення	суфікс -н- : <i>дыферэнцаваны,</i> <i>мадэляваны,</i> <i>інтэрпаляваны</i> і інш.;	суфікс -ем- : <i>дыферэнцыруемы,</i> <i>мадэліруемы,</i> <i>інтэрпаліруемы</i> і інш.;
		у прыметніках на месцы аналагічных рускіх суфіксаў -н- , -очн- (<i>квадратный,</i> <i>выборочный,</i> <i>клеточный</i>)	суфікс -ав- (-ов-): <i>квадратовы,</i> <i>выбаркавы</i> (<i>выбарковы</i>), <i>клеткавы</i> і інш.;	суфіксы -н- , -ачн- : <i>квадратны,</i> <i>выбарачны,</i> <i>клетачны</i> і інш.;
		у дзеясловах і яго формах (інфінітывах і дзеепрыметніках) і аддзеяслоўных	суфікс -ава- (-ява-): <i>камбінаваны,</i> <i>камутавачь,</i> <i>квадравачь</i> і інш.;	суфіксы -ыр-ава- (-ір-ава-): <i>камбініруемы,</i> <i>камуціравачь,</i> <i>квадрыравачь</i> і інш.

		назоўніках		
2	Адносіны да марфалагічнага і марфалага-сінтаксічнага спосабаў утварэння	пераважае марфалагічны спосаб: дзелі ва , змениш ыва , сечы ва , і інш.;	пераважае марфалага-сінтаксічны спосаб: дзялімае, змяняемае, аднімаемае, і інш.	
3	Канкурэнцыя асобных тэрмінаў	адлюстраванне, краты, мнагасклад, прымета, раўнабочны, раўнанне, спаданне, ступеньважчэ, і інш.,	адвображанне, рашотка, мнагачлен, прызнак, раўнабедраны, ураўненне, убыванне, узвядзенне ступень і інш.	

У навуковай літаратуры існуе абгрунтаванае меркаванне, што ў нармальных умовах нацыянальны тэрмінатворчы працэс павінен балансавацца, з аднаго боку, нацыянальна арыентаванай, а з другога – міжнароднай уніфікацыйнай тэндэнцыямі. Толькі пры захаванні мерытэту паміж гэтымі дзвюма тэндэнцыямі беларуская нацыянальная тэрміналогія зможа паспяхова абслугоўваць сферу навукі, тэхнікі, культуры.

Лекцыя 4. Спецыяльная лексіка (1 г.)

1. Паняцце тэрміналогіі і тэрмінасістэмы

Тэрміналогія – гэта сукупнасць тэрмінаў натуральнай мовы ў цэлым або пэўнай галіны навукі, тэхнікі, культуры, а таксама навуковая дысцыпліна, якая займаецца вывучэннем тэрмінаў і прынцыпаў арганізацыі тэрміналагічных сістэм. Асноўнай адзінкай тэрміналогіі з’яўляецца тэрмін, напрыклад, лінгв. *гаплалогія*, бат. *мерэнхіма*, гідр. *лімналогія*, вет. *ліпома*, мат. *намаграма* і інш.

Адрозніваюць два віды сукупнасцей тэрмінаў – уласна тэрміналогія і тэрмінасістэма.

Уласна тэрміналогія – гэта сукупнасць тэрмінаў, якая склалася стыхійна і адлюстроўвае гістарычны працэс назапашвання і асэнсавання ведаў у канкрэтнай галіне. Напрыклад: лінгвістычная тэрміналогія (*марфема*, *сацыяльны дыялект*, *семантычны каэфіцыент*, *сказ*), матэматычная тэрміналогія (*вугал*, *квадрат*, *радыян*, *разгорнуты*, *роўнабаковы*, *форма тэрнарная*) і інш.

Тэрмінасістэма – структураваная сукупнасць тэрмінаў, аб’яднаных на паняццыйным, структурна-граматычным, словаўтваральным і семантычным узроўнях. У адрозненне ад тэрміналогіі, тэрмінасістэма фарміруецца спецыялістамі ў дадзенай галіне на аснове канструявання (існуючых у мове або запазычаных з іншых моў) слоў і назывных словазлучэнняў; яна характарызуецца сістэмнасцю (кожны яе тэрмін звязаны з іншымі тэрмінамі прамымі або апасродкаванымі лагічнымі і асацыятыўнымі адносінамі), паўнатай ахопу паняццяў пэўнай галіны ведаў або дзейнасці, адноснай устойлівасцю.

Значэнне кожнага тэрміна ў сістэме залежыць найперш ад суаднесенасці яго з навуковым або тэхнічным паняццем, а сувязі паміж тэрмінамі вызначаюцца тымі сувязямі, якія існуюць паміж паняццямі. Так, напрыклад, у матэматыцы паняцці *тэорыя параўнанняў, тэорыя падзельнасці, раўнанні дыяфантавы, выяўленні адытыўныя, набліжэнне рацыянальнымі лікамі, функцыі тэарэтычна-лікавыя, падзел на складнікі, уяўленні адытыўныя, дробы ланцуговыя* ўваходзяць у *тэорыю лікаў элементарную*, якая, у сваю чаргу, адносіцца да *тэорыі лікаў*. Адначасова *тэорыя лікаў элементарная* разам з *арыфметыкай, алгебрай элементарнай, геаметрыяй элементарнай, трыганаметрыяй элементарнай* уяўляецца паняццем *матэматыкі элементарнай*.

2. Тэрміны, іх спецыфічнасць і асаблівасці

Звычайна тэрміны характарызуюцца праз указанне на прыметы, што адрозніваюць іх ад агульнаўжывальнай лексікі. У навуковай літаратуры вылучаюцца тры групы крытэрыяў, якія разглядаюцца як устойлівыя асаблівасці тэрміналагічнай лексікі (гл. табліцу).

Крытэрыі	Асаблівасці	Характарыстыка	Прыклады
Сінтаксічныя крытэрыі	Кампактнасць	Перавага аддаецца аднаслоўным або двухслоўным тэрмінам як найбольш зручным у выкарыстанні	<i>Закон Малюса</i> (замест <i>закон змянення інтэнсіўнасці лінейна палярызаванага святла</i>)
	Незалежнасць ад кантэксту	Значэнне тэрміна, ужытага па-за тэкстам, не павінна	<i>Займеннік – самастойная часціна мовы,</i>

		адрознівацца ад значэння тэрміна, выкарыстанага ў тэксце	якая паказвае на прадмет, прымету або колькасць, не называючы іх
Семантычныя крытэрыі	Адназначнасць	Тэрмін павінен абазначаць толькі адно паняцце ў навуцы ці тэхніцы, а кожнаму паняццю павінен адпавядаць толькі адзін тэрмін	Слабарозум – трывалае або малаабарачальнае паслабленне псіхічнай дзейнасці
	Адсутнасць сінонімаў, дублетаў, варыянтаў	Тэрмін не павінен мець сінонімаў, бо для тэрмінасістэмы характэрна ўзаемаадназначная адпаведнасць паміж тэрмінам і паняццем: адзін тэрмін ↔ адно паняцце	Пестыцыд, вазаматор але біном – двухчлен, арфаграфія – правапіс
	Акрэсленасць значэння	Тэрмін павінен мець дакладныя межы пры абазначэнні навуковых рэалій	Фагацытоз – актыўнае захопліванне і ператраўліванне жывых аб'ектаў і цвёрдых часцінак аднаклетачнымі арганізмамі
	Спецыялізаванасць значэння	Тэрмін абазначае паняцце спецыяльнай галіны ведаў	Камплементцыя – адна з формаў узаемадзеяння вірусаў пры змешанай

			<i>інфекцыі клеткі, пры якой кадаваныя адным вірусам бялкі забяспечваюць размнажэнне іншага віруса</i>
	Адсутнасць эмацыянальна-экспрэсіўнай афарбоўкі	Тэрмін адносіцца да намінатыўных сродкаў мовы, і таму ён павінен толькі называць паняцце	<i>Анімізацыя, дысіміляцыя, але галамень мазгоў (ствол мозгу), кузюркі (насякомыя)</i>
Прагматычныя крытэрыі	Правільнасць	Тэрмін павінен быць утвораны па законах мовы	<i>Абалонка, імуналогія, але бамбоўка, ізабражэнне</i>
	Сістэмнасць	Тэрмін павінен суадносіцца з іншымі паняццямі той галіны ведаў, у якой ён функцыянуе	<i>Усе назвы запаленчых захворванняў унутраных органаў чалавека ўтвараюцца ад назваў гэтых захворванняў з далучэннем суфікса -іт: апендыцыт, гастрыт, дуадэніт і інш.</i>
	Дэрывацыйнасць	Тэрмін павінен служыць асновай для ўтварэння новых тэрмінаў	<i>Сіметрыя – сіметрычны, несіметрычны, сіметрызаваць, сіметрызацыя</i>

	Высокая інфармацыйнасць	Форма тэрміна павінна даваць максімальна поўнае значэнне пра яго змест	Білінгвізм (двухмоўе)
	Пашыранасць	Тэрмін павінен быць вядомым усім спецыялістам у пэўнай галіне навукі	Меланхолік, неадвольная ўвага, але ліхань – радый, сярэдніца – медыяна

3. Наменклатурныя назвы (номены), іх адрозненне ад тэрмінаў

Наменклатурныя назвы (номены) – узнаўляльныя моўныя знакі, што з’яўляюцца найменнямі адзінкавых паняццяў, а таксама канкрэтнай масавай прадукцыі, якая вырабляецца па пэўным узоры вызначаную колькасць разоў: бульба «Скараспелка», кіслата борная, пыласос «Тайфун», цукеркі «Арахісавыя» і інш.

Адрозненні паміж тэрмінамі і наменклатурнымі назвамі

№	Крытэрыі	Тэрміны	Номены
1.	Паняццыйны змест	абазначаюць навуковыя паняцці	абазначаюць канкрэтныя аб’екты навукі
2.	Функцыі	назваюць і прадстаўляюць навуковыя паняцці	толькі называюць навуковыя паняцці
3.	Матываванаасць	валодаюць нізкай ступенню матываванасці	валодаюць высокай ступенню матываванасці
4.	Спосаб сістэматызацыі	упарадкаваны пры дапамозе віда-родавых адносін	упарадкаваны шляхам сумеснага адлюстравання паняцця, агульнага для ўсяго наменклатурнага класа

5.	<i>Словаўтварэнне</i>	пераважае афіксацыя	пераважае абрэвіяцыя
6.	<i>Адносіны да штучных моў</i>	уваходзяць у склад натуральных моў	часткова ўваходзяць у склад штучных моў

4. Прафесіяналізмы

Прафесіяналізмы – неафіцыйныя словы і выразы, уласцівыя маўленню прадстаўнікоў пэўнай прафесіі або сферы дзейнасці.

Прафесійнай лексіцы ў значна большай ступені (у параўнанні з навуковай тэрміналогіяй) уласцівая экспрэсіўнасць, таму прафесіяналізмы выразна проціпастаўляюцца тэрмінам сваёй недакладнасцю і стылістычнай афарбаванасцю. Так, напрыклад, у ядзернай фізіцы паскаральнік пратонаў з арбітай пастаяннага радыуса доўгі час называўся тэрмінам *сінхрафазатрон*, а ў вусным маўленні спецыялістаў яму адпавядаў прафесіяналізм *каструля* (падабенства па форме). Паліграфісты неразборлівае месца ў арыгінале набору называюць *мухай*, медыкі працэдуру рассячэння рагавой абалонкі вока для паляпшэння зроку пры блізарукасці (керататамію) – *насечкай* і інш. Значэнне прафесіяналізма звычайна ўзнікае на аснове метафарычнага пераасэнсавання слова або звароту, нярэдка гераізаецца са значэннямі іншых прафесіяналізмаў.

Як і дыялектызмы, прафесіяналізмы складаюць такі пласт слоў у лексіцы агульнанацыянальнай мовы, сфера ўжывання якіх абмежавана. Аднак прафесіяналізмы істотна адрозніваюцца ад дыялектызмаў:

- сфера іх выкарыстання абмежавана не тэрытарыяльна, а сацыяльна;
- яны ўваходзяць у склад лексікі літаратурнай мовы.

Тэрміны і прафесіяналізмы маюць некаторыя агульныя рысы: 1) абмежаванасць па ўжытку (не належаць агульнанароднай сферы ўжытку); 2) здольнасць называць адны і тыя ж прадметы, працэсы, з'явы; 3) прыналежнасць да пэўнага стылю (у адрозненне ад міжстылёвай лексікі); 4) аналагічныя спосабы ўтварэння.

Адрозненні тэрмінаў і прафесіяналізмаў

Крытэрыі	Тэрміны	Прафесіяналізмы
Час і шляхі ўзнікнення	Ствараюцца мэтанакіравана	Ствараюцца стихійна
Нарматыўны статус	Афіцыйна ўзаконены	Не ўзаконены афіцыйна

Адносіны да экспрэсіўнасці	Стылістычна нейтральныя	Стылістычна афарбаваныя
Выкарыстанне ў тыпах тэкстаў	Пераважаюць у пісьмовых тэкстах	Пераважаюць у вуснай камунікацыі
Пашыранасць	Могуць мець агульна- нацыянальны або інтэр- нацыянальны характар	Часта носяць мясцовы характар

Да прафесіяналізмаў па сваіх характарыстыках набліжаюцца самыя розныя каламбурныя ўтварэнні: *чэкіст* – тэкставая праграма *Check It*; *ямеля*, *мыла* – англ. *e-mail*; *гейміць* – англ. *game* ‘гульня’.

Лекцыя 5. Навуковы стыль (1 г.)

1. Паняцце функцыянальнага стылю. Класіфікацыя стыляў

Моўны стыль – разнавіднасць мовы, якая характарызуецца пэўнымі асаблівасцямі адбору, спалучэння і арганізацыі моўных сродкаў у залежнасці ад задач камунікацыі. Магчымасць выбару абумоўлена стылявым расслаеннем лексікі, г.зн. наяўнасцю ў мове слоў з замацаваным функцыянальным прызначэннем. Але функцыянальныя стылі не ўзнікаюць толькі ў выніку існавання патэнцыяльных рэсурсаў мовы: для іх фарміравання патрэбны яшчэ і знешнія, экстралінгвістычныя фактары, якія вызначаюць умовы адбору моўных адзінак:

- форма зносін (вусная ці пісьмовая, дыялагічная ці маналагічная);
- сацыяльная сфера зносін (бытавая, навуковая, грамадска-палітычная, вытворчая, мастацкая і г. д.);
- змест інфармацыі (тэма і прадмет выказвання);
- мэта зносін (паведамленне, просьба, загад і г. д.);
- умовы зносін (характар узаемаадносін удзельнікаў камунікацыйнага акта).

Функцыянальны стыль – гэта гістарычна сфарміраваная і грамадска ўсвядомленая разнавіднасць літаратурнай мовы, якая функцыянуе ў вызначанай сферы чалавечай дзейнасці і зносін, характарызуецца асаблівасцямі ўжывання моўных сродкаў і іх спецыфічнай арганізацыяй.

У сучаснай беларускай літаратурнай мове вылучаюцца наступныя функцыянальныя стылі:

- 1) *навуковы*;
- 2) *афіцыйна-справавы*;
- 3) *публіцыстычны*;

4) *мастацкі;*

5) *гутарковы* (бытуе пераважна ў вусным маўленні).

2. *Навуковы стыль і яго падстылі*

Навуковы стыль выкарыстоўваецца ў сферы навукі, тэхнікі, культуры, адукацыі. Гэта стыль энцыклапедыі, манаграфій, разнастайных навуковых прац, падручнікаў і лекцый па вучэбных дысцыплінах. Найбольш ярка навуковы стыль праяўляецца ў пісьмовай форме маўлення, але гэты стыль, захоўваючы свае асаблівасці, шырока выкарыстоўваецца і ў вуснай форме навуковага маўлення (лекцыя, даклад і пад.).

У залежнасці ад мэты навуковага паведамлення, спецыфікі адрасата і сферы выкарыстання ў навуковым стылі вылучаюць **разнавіднасці (падстылі)** навуковага маўлення, якія рэалізуюцца ў жанрах і відах навуковых тэкстаў.

Падстылі	Жанры і віды навуковых тэкстаў
уласна навуковы (акадэмічны)	манаграфія, артыкул, даклад, дысертацыйнае даследаванне, аўтарэферат;
навукова-тэхнічны (вытворча-тэхнічны, навукова-справавы)	навукова-тэхнічная справаздача, тэхнічнае апісанне, праектная дакументацыя, тэхнічная дакументацыя;
навукова-інфармацыйны	анатацыя, рэферат, тэзісы, водзыў, рэцэнзія;
навукова-даведачны	сплоўнік, даведнік, каталог;
вучэбна-навуковы (навукова-навучальны)	падручнік, вучэбны дапаможнік, лекцыя, даклад, канспект, курсавая праца;
навукова-папулярны	нарыс, артыкул, брашура, лекцыя.

3. *Асноўныя рысы навуковага стылю*

Навуковы стыль адносіцца да кніжных стыляў літаратурнай мовы, для яго характэрны:

- ❖ маналагічны характар выказвання;
- ❖ строгі адбор моўных сродкаў;
- ❖ лагічная паслядоўнасць выказвання;
- ❖ сцісласць тэксту пры інфармацыйнай насычанасці зместу;
- ❖ выкарыстанне кадыфікаванай (унармаванай) літаратурнай мовы.

Асноўная функцыя навуковай мовы – доказы выклад навуковай інфармацыі, дакладнае, строгае і лагічнае выказванне думкі. Гэтай функцыяй абумоўліваюцца спецыфіка навуковага стылю і яго асноўныя **стылёвыя рысы**:

1. **Навуковая тэматыка тэкстаў.**
2. **Абстрактнасць і абагульненасць навуковага выкладу.**
3. **Аб'ектыўнасць і дакладнасць навуковага выкладу.**

3. Лагічнасць і строгасць навуковага выкладу.
4. Доказнасць навуковага выкладу.
5. Насычанасць фактычнай інфармацыяй.

4. Кампазіцыя навуковага тэксту. Цытаты і спасылкі, іх афармленне

Навуковыя тэксты розных жанраў будуюцца па адзінай лагічнай схеме:

Тэзіс – гэта сцвярджэнне, якое патрабуе абгрунтавання. Тэзіс уключае ў сябе прадмет гаворкі (тое, аб чым гаворыцца ў дадзеным тэксце) і аналізуемую прымету (тое, што гаворыцца аб гэтым прадмеце).

Доказам тэзіса з’яўляюцца аргументы (довады, якія прыводзяцца ў доказ), колькасць якіх залежыць ад жанру і аб’ёму навуковага тэксту. Аргументацыя павінна суправаджацца ілюстрацыямі – прыкладамі, якія пацвярджаюць вылучаныя тэарэтычныя палажэнні.

Навуковы тэкст завяршаецца **вывадзімі** у якіх утрымліваецца аналітычная адзнака праведзенага даследавання і вызначаюцца перспектывы далейшага навуковага пошуку.

Цытата (лац. *citatum* ад *citare* – заклікаць) – даслоўная вытрымка з чыйго-небудзь выказвання, мастацкага навуковага, публіцыстычнага тэксту, якая выкарыстоўваецца ў вусных і пісьмовых паведамленнях для пацвярджэння ці тлумачэння аўтарскай думкі. Звычайна ўжываюцца цытаты ў навуковых працах, дакладах, лекцыях, рэфэратах, сачыненнях.

Цытата – гэта разнавіднасць чужой мовы і на пісьме бярэцца ў двукоссе, можа быць аформлена па рознаму.

Часцей за ўсё цытаты ўключаюцца словамі аўтара:

1) словы аўтара + цытата: *У аўтабіяграфіі Янка Купала пісаў: “Маладыя гады мае прайшлі страшэнна пагана”;*

2) цытата + словы аўтара: *“Маладыя гады мае прайшлі страшэнна пагана”, – пісаў у аўтабіяграфіі Янка Купала;*

3) цытата + словы аўтара + цытата: *“Ці добры дзень, ці добры вечар, – не выпускаючы з рота люлькі, павітаўся Ладымер. – Такое надвор’е, што не разбярэшся”.*

Цытаты могуць уключацца ў сказ пры дапамозе даданай часткі: *Янка Скрыган зазначыў, што “годнасць – таксама, мабыць, жаночае хараство”,* або з’яўляцца часткай сказа: *Якуб Колас не быў бы тым Якубам Коласам, якога мы сёння ведаем, калі б ён не паказаў “вобразы мілыя роднага краю”.*

Вершаваныя цытаты, а таксама эпіграф у двукоссе не бяруцца: *У вершы “Пакіньма напуста на лёс свой наракаць” паэт заклікае да актыўнага дзеяння:*

*Пакіньма напуста на лёс свой наракаць,
Скрозь слёзы скаргі сеяць на зямлі, –
Нам трэба жыць і долю напраўляць,
Каб нас патомкі з часам не клялі.*

Пропуск у цытаце якіх-небудзь слоў абазначаецца шматкроп'ем: “Грамадства не можа развівацца і жыць без вядомага этычнага мінімуму салідарнасці, узаемнага разумення, <...>, інакш яно распадзецца на некалькі варожых целаў, а ў рэшце рэшт атамізуецца”.

Пры цытатах заўсёды даецца спасылка на аўтара і яго працу, якая размяшчаецца пасля цытаты ў квадратных дужках: [9, с. 27], дзе першая лічба – нумар крыніцы ў спісе літаратуры, другая – старонка, на якой змешчана выкарыстаная цытата.

Лекцыя 6. Афіцыйна-справавы стыль (1 г.)

1. Асноўныя рысы афіцыйна-справавога стылю

Афіцыйна-справавы стыль – адзін з функцыянальных стыляў літаратурнай мовы, які абслугоўвае афіцыйныя сферы грамадскай, дзяржаўнай і вытворчай дзейнасці чалавека. Гэты стыль рэалізуецца ў заканадаўстве, у справаходстве, у кіраўнічай і дыпламатычнай дзейнасці. Да перыферыі афіцыйна-справавога стылю адносяць інфарматыўную рэкламу, патэнтавы стыль і штодзённа-справавое пісьмо (заявы, тлумачальныя і службовыя запіскі, распіскі і інш.).

Да асноўных рыс афіцыйна-справавога стылю адносяцца: стандартызацыя, дакладнасць, аб'ектыўнасць і нейтральнасць, даступнасць, лаканічнасць.

2. Падстылі афіцыйна-справавога стылю

У залежнасці ад сферы выкарыстання афіцыйна-справавы стыль дзеліцца на падстылі:

1) **заканадаўчы**, які рэалізуецца ў тэкстах **законаў, канстытуцый, указаў, грамадзянскіх і крымінальных актаў**;

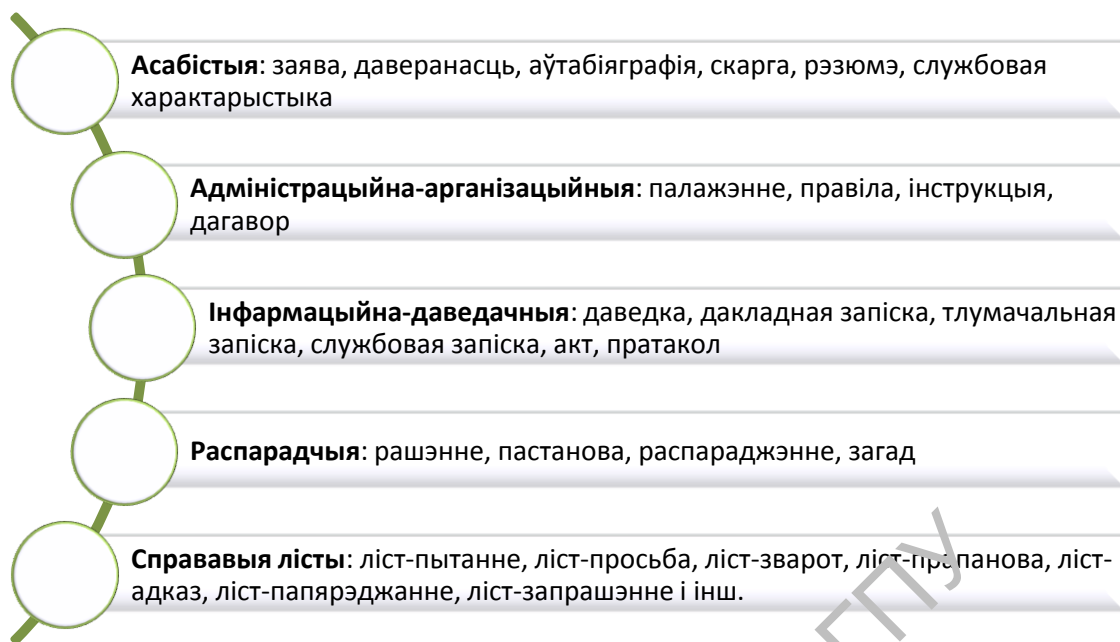
2) **дыпламатычны**, які ўжываецца ў тэкстах **камюніке, мемарандумаў, міжнародных дагавораў, пагадненняў**;

3) **адміністрацыйна-канцылярскі**, які выкарыстоўваецца ў самай рознай дакументацыі: **заявах, аб'явах, даверанасцях, распісках, характарыстыках, справаздачах, пратаколах, аўтабіяграфіях**.

3. Кампазіцыя афіцыйна-справавых тэкстаў

Дакумент – гэта тэкст, які рэгламентуе дзеянні людзей і валодае юрыдычнай значнасцю.

Віды афіцыйна-справавых дакументаў

Функцыя любога дакумента патрабуе таго каб ён быў выкладзены зразумелай мовай. Фармулёўкі дакумента павінны быць правільнымі ў юрыдычных адносінах. Асноўнымі рысамі дзелавой мовы з'яўляюцца прастата, лаканічнасць, зразумеласць, дакладнасць, таму пры складанні дакументаў неабходна пазбягаць доўгіх фармулёвак.

Заява – гэта пісьмовая просьба адной асобы ці групы асоб ва ўстанову, арганізацыю або да службовай асобы. Заява можа быць напісана ад рукі ці надрукавана на лісце фармату А4. Для напісання заяў таксама могуць выкарыстоўвацца спецыяльна распрацаваныя бланкі.

Структура заявы:

- зверху пішацца назва арганізацыі, установы ці пасады, прозвішча, імя, імя па бацьку (ініцыялы) службовай асобы. Калі адрасат уяўляе сабою назву арганізацыі, то ён мае форму вінавальнага склону: *У фінансавы аддзел НПА «Квант»*, калі гэта найменне службовай асобы – то форму давальнага склону: *Дырэктару школы №12*;

- з правага боку на трэцюю частку радка ў слупок пішацца прозвішча, імя, імя па бацьку таго, хто падае заяву; калі трэба, называецца яго пасада і адрас (дамашні адрас не пішацца ў заяве, калі заяўнік адрасуе яе кіраўніку сваёй ўстановы);

- праз адзін-два радкі пасярэдзіне ліста пішацца слова заява і ставіцца кропка;

- з чырвонага радка пачынаецца тэкст заявы. Змест заявы-просьбы звычайна пачынаецца словамі “*Прашу + інфінітыў* (дазволіць, дапусціць і

інш.)”; тэкст заявы можа пачынацца і тыповымі канструкцыямі: *у сувязі з тым, што..., на падставе таго, што...* і інш.;

- калі да заявы прыкладаюцца якія-небудзь дакументы, то з абзаца пішацца слова *Дадатак* і з наступнага радка пад нумарамі пералічваюцца дакументы;

- унізе злева ставяць дату (назва месяца пішацца словам), а справа – подпіс.

	Дырэктару Педагагічнай гimназіі імя А.С.Макаранкі Сакалову Ф.С. настаўніка гісторыі Сіманавай Ніны Аляксееўны заява. Прашу прадаставіць мне чарговы адпачынак за 2011 – 2012 навучальны год з 25.06.2011 па 18.08.2012. Дата Подпіс
--	---

II. ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

1. ТЭМАТЫКА ПРАКТЫЧНЫХ ЗАНЯТКАЎ. МАТЭРЫЯЛЫ ДЛЯ ПРАВЯДЗЕННЯ ПРАКТЫЧНЫХ ЗАНЯТКАЎ

Практычныя заняткі №1

Паходжанне беларускай мовы і асноўныя этапы яе развіцця

1. Старабеларуская мова 14 – 16 ст.
2. Нацыянальна-моўная палітыка Рэчы Паспалітай і яе вынікі.
3. Новая (сучасная) беларуская мова XIX – пачатку XX ст.
4. Развіццё і функцыянаванне беларускай мовы ў XX – пач. XXI ст.
5. Функцыянаванне беларускай мовы ва ўмовах білінгвізму.

Літаратура

1. Беларуская мова. Прафесійная лексіка для педагогаў: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2012. – 230 с.
2. Беларуская мова. Прафесійная лексіка: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2013. – 287 с.

Дайце разгорнуты адказ на наступныя пытанні.

1. Назавіце асноўныя перыяды ў развіцці беларускай мовы і іх храналагічныя межы.
2. Якая мова была дзяржаўнай у Вялікім Княстве Літоўскім?
3. У якіх пісьмовых помніках зафіксавана старабеларуская мова?
4. Чаму ў канцы XVII – XIX ст. беларуская мова развівалася больш запаволена ў параўнанні з напярэдным перыядам?
5. Якую ролю ў развіцці беларускай мовы адыграў закон аб свабодзе друку (1905)?
6. Якім чынам у 1920-я гг. на Беларусі праводзілася палітыка беларусізацыі?
7. Якія вынікі для далейшага развіцця беларускай мовы мела пастанова СНК «Аб зменах і спрашчэнні беларускага правапісу» (1933)?
8. Ахарактарызуйце стан беларускай мовы ў Савецкім Саюзе пасля Другой Сусветнай вайны. Чаму, на ваш погляд, у беларускім грамадстве пачаліся дыскусіі наконт неабходнасці закона «Аб мовах»?
9. Назавіце характэрныя рысы сучаснай беларускай моўнай сітуацыі.
10. Якіх асоб (пісьменнікаў, навукоўцаў і інш.) вы лічыце знакавымі ў гісторыі беларускай мовы? Чаму?

Практычныя заняткі №2

Класіфікацыя тэрмінаў

1. Тэрміны – сінонімы, антонімы, амонімы.
2. Структурная характарыстыка тэрмінаў.
3. Лексіка-граматычная характарыстыка тэрмінаў.

Літаратура

1. Антанюк, Л.А. Беларуская мова: спецыяльная лексіка / Л.А.Антанюк, Б.А.Плотнікаў. – Мінск, 2004. – 238 с.
2. Беларуская мова. Прафесійная лексіка для педагогаў: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2012. – 230 с.
3. Беларуская мова. Прафесійная лексіка: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2013. – 287 с.
4. Беларуская мова: прафесійная лексіка: курс лекцый / Л. А. Антанюк, Б. А. Плотнікаў. – 5-е выд., стэрэатыпнае. – Мінск : Акадэмія кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, 2008. – 238 с.

Выканайце заданні.

Заданне 1. Падбярыце навуковы тэкст па вашай спецыяльнасці. Выпішыце з яго тэрміны ў наступнай паслядоўнасці: а) аднаслоўныя; б) двухслоўныя; в) трохслоўныя. Ці заўсёды можна дакладна вызначыць структурныя межы тэрміна?

Заданне 2. Запішыце тэрміны. Вызначыце, якім спосабам яны ўтвораны.

1. Дзеянне вучэбнае, капітал, матэрыяльныя фактары, надбудова, завяшчанне, забастоўка, бяздомнасць, безнаяўны, біржа валютная, дзяржава, дума, выхаванне, механічная залежнасць, матывіроўка, адчужэнне, афіцыёзны, плата, прамысловасць, антыфеадальны, двухпартыйны.

2. Аднамерны, пакрыццё палімернае, праектыўнасць, праекцыя, рэгрэсійны, выпраменьванне, затуханне, зона парабалічная, інтэрферометр, зондавы, раўнабочны, міграцыя, паверхня, бездыфузійны, бязгазавы, біном, конус, магніевы, множнік, ступеняваць.

3. Расада, пестыцыд, тварожысты, тазасцегнавы, чаранок, актыватар, актыніі, апладненне ізагамнае, вальвокс, вазаматор, дэфект, безбялковы, ізатанічны, пялёстак дольчаты, экстракт, покрыва, поласць, прамень, лугазнаўства, рэдзькападобны.

Заданне 3. З дапамогай руска-беларускага слоўніка перакладзіце тэкст на беларускую мову, тэрміны падкрэсліце.

1. Традиционные занятия белорусов – земледелие, животноводство, а также пчеловодство, собирательство. Белорусы выращивали озимую рожь,

пшеницу, гречиху, ячмень, горох, лён, просо, картофель. В огородах сажали капусту, свёклу, огурцы, лук, чеснок, редьку, морковь. В садах – яблони, груши, вишни, сливы, ягодные кустарники (крыжовник, смородину, ежевику, малину и др.). Господствующей системой землепользования в начале XX века было трёхполье, у малоземельных – двухполье. Основные пахотные орудия – соха (полесская, или литовская, витебская, или «перекладка», поднепровская). Использовали также рало, сошку. Для боронования применялась плетёная или вязаная борона и более архаичная борона-суковатка, смык. С конца XIX века появились железные плуг и борона. Орудия уборки урожая – серпы, косы, вилы, грабли. Зерно сушили в срубных помещениях – осетях или евнях. Для обмолота использовали цеп, валец, круглую колоду. Зерно хранили в амбарах и клетях, картофель – в истопках и погребах, склепах (Народы и религии мира).

2. Математика в системе человеческих знаний – это раздел, занимающийся такими понятиями, как количество, структура, соотношение и т.п. Развитие математики началось с создания практических искусств счёта и измерения линий, поверхностей и объёмов. Понятие о натуральных числах формировалось постепенно и усложнялось, неумением первобытного человека отделять числовую абстракцию от её конкретного представления. Вследствие этого счёт долгое время оставался только вещественным – использовались пальцы, камешки, пометки. С распространением счёта на большие количества появилась идея считать не только единицами, но и пакетами единиц, содержащими, например, 10 объектов. Эта идея немедленно отразилась в языке, а затем и в письменности (Википедия).

3. Археспорий – образовательная ткань (меристема) в молодых, развивающихся спорангиях мхов, плаунов, хвощей, папоротников, а также в микроспорангиях и в макроспорангиях семенных растений, дальнейшие деления которой приводят к образованию спор. Первичный археспорий возникает на ранних стадиях развития спорангия. Последующими делениями клеток образуется спорогенная ткань, или материнские клетки спор, которые непосредственно образуют споры в результате мейоза. У мхов, хвощей и др. споровых растений археспорий всегда многоклеточный, продуцирующий споры в большом количестве. У семенных растений археспорий может быть одно- и многоклеточным (Биологический энциклопедический словарь).

Заданне 4. Запоўніце табліцу, падабраўшы тэрміны па вашай спецыяльнасці (па 10 на кожны слупок).

Аднаслоўны	Двухслоўны	Трохслоўны
------------	------------	------------

Назоўнік	Прыметнік	Дзеяслоў	Прыметнік + назоўнік	Назоўнік + назоўнік	Назоўнік + назоўнік + назоўнік	Назоўнік + прыметнік + назоўнік

Практычныя заняткі №3

Тэрміны паводле паходжання

1. Асноўныя прычыны запазычвання тэрмінаў.
2. Асваенне іншамовных тэрмінаў беларускай мовай.

Літаратура

1. Студэнту аб мове: прафесійная лексіка: вучэб. дапам. для ВНУ / В.А.Ляшчынская. - Мн. : ІВЦ Мінфіна, 2003. – 243 с.

Выканайце заданні.

Заданне 1. З падабраных тэкстаў па спецыяльнасці выпісаць тэрміны, ахарактарызаваць іх паводле паходжання. Карыстаючыся “Слоўнікам іншамовных слоў”, вызначыць мову запазычвання выпісаных тэрмінаў.

Заданне 2. На аснове падабраных тэкстаў па спецыяльнасці падрыхтаваць вусны даклад на тэму “Тэрміны паводле паходжання”.

Практычныя заняткі №4

Асаблівасці словаўтварэння беларускай тэрміналогіі

1. Спосабы і сродкі ўтварэння тэрмінаў.
2. Сувязь тэрміналогіі з фразеалогіяй.
3. Звесткі з гісторыі беларускай тэрмінаграфіі. Тэрміналагічная лексікаграфія 20 – 30-х, 50 – 80-х, 90-х гадоў XX ст. і нашага часу.

Літаратура

1. Антанюк, Л.А. Беларуская мова: спецыяльная лексіка / Л.А.Антанюк, Б.А.Плотнікаў. – Мінск, 2004. – 238 с.
2. Беларуская мова. Прафесійная лексіка для педагогаў: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2012. – 230 с.
3. Беларуская мова. Прафесійная лексіка: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2013. – 287 с.
4. Беларуская мова: прафесійная лексіка: курс лекцый / Л. А. Антанюк, Б. А. Плотнікаў. – 5-е выд., стэрэатыпнае. – Мінск : Акадэмія кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, 2008. – 238 с.

Выканайце заданні.

Заданне 1. Запішыце тэрміны. Вызначыце, якім спосабам яны ўтвораны.

1. Дзеянне вучэбнае, капітал, матэрыяльныя фактары, надбудова, завяшчанне, забастоўка, бяздомнасць, безнаяўны, біржа валютная, дзяржава, дума, выхаванне, механічная залежнасць, матывіроўка, адчужэнне, афіцыёзны, плата, прамысловасць, антыфеадальны, двухпартыйны.

2. Аднамерны, пакрыццё палімернае, праектыўнасць, праекцыя, рэгрэсійны, выпраменьванне, затуханне, зона парабалічная, інтэрферометр, зондавы, раўнабачны, міграцыя, паверхня, бездыфузійны, бязгазавы, біном, конус, магніевы, множнік, ступеняваць.

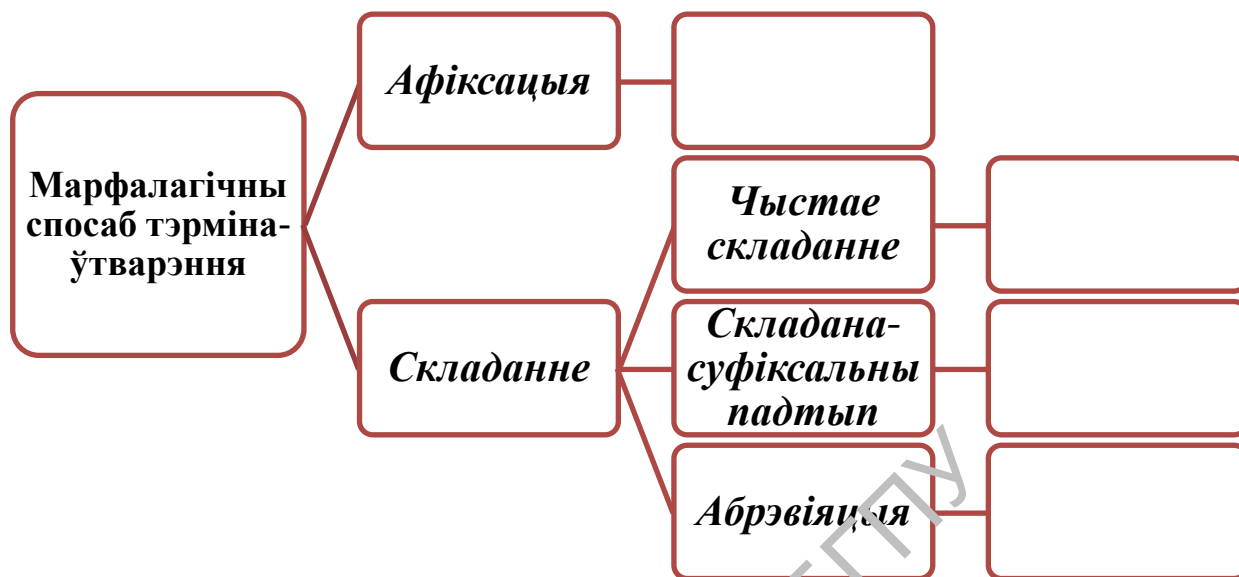
3. Расада, пестыцыд, тварожысты, тазасцегнавы, чаранок, актыватар, актыніі, апладненне ізагамнае, вальвокс, вазаматор, дэфект, безбялковы, ізатанічны, пялёстак дольчаты, экстракт, покрыза, поласць, прамень, лугазнаўства, рэдзькападобны.

Заданне 2. Дапоўніце схему прыкладамі тэрмінаў па вашай спецыяльнасці.

Схема 1.

Схема 2.

Практычныя заняткі №5

Тэрміналагічныя слоўнікі беларускай мовы, іх прызначэнне

1. Тэрміналагічныя даведнікі іх функцыі.
2. Сістэма падачы тэрмінаў у слоўніках розных тыпаў.

Літаратура

1. Антанюк, Л.А. Беларуская мова: спецыяльная лексіка / Л.А.Антанюк, Б.А.Плотнікаў. – Мінск, 2004. – 238 с.
2. Беларуская мова. Прафесійная лексіка для педагогаў: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2012. – 230 с.
3. Беларуская мова. Прафесійная лексіка: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2013. – 287 с.

Выканайце заданне.

Заданне 1. На прапанаваныя словы распрацуйце слоўнікавыя артыкулы для энцыклапедычнага, тэрміналагічнага тлумачальнага і тэрміналагічнага перакладнога (беларуска-рускага) слоўнікаў.

- 1) Лагапедыя, методыка выкладання, школа агульнаадукацыйная, рэцэптар.
- 2) Формула, вектар, ураўненне, шчыльнасць.
- 3) Макрафагі, савана, фаланга, бяззубкі.

Практычныя заняткі №6

Жанравая разнастайнасць навуковых тэкстаў

1. Патрабаванні да іх напісання і афармлення.
2. Праца з навуковымі тэкстамі, іх аналіз, анатаванне і рэферыраванне.

Літаратура

1. Беларуская мова. Прафесійная лексіка для педагогаў: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2012. – 230 с.
2. Беларуская мова. Прафесійная лексіка: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2013. – 287 с.

Выканайце заданні.

Заданне 1. Прачытайце ўрывак з дапаможніка «Беларускі правапіс». Вызначыце рысы навуковага стылю, адлюстраваныя ў гэтым тэксце.

Праблемы ўнармавання граматычнага ладу і арфаграфічнай сістэмы беларускай мовы неаднаразова ўздымаліся ў пачатку XX ст. беларускімі пісьменнікамі, выдаўцамі, грамадскімі дзеячамі – Ф.Багушэвічам, А.Грыневічам, Якубам Коласам, Янкам Купалам, А.Лашкевіч і інш.

Першыя спробы стабілізацыі беларускага правапісу рабіліся ў асноўным у межах граматыкі. Вынікам стала выданне шэрагу арыгінальных прац Антонам Луцкевічам («*Jak prawilna pisaj ra bielarusky*», Вільня, 1917), Браніславам Пачобкам («*Hramatyl a bielaruskaj mowy*», Вільня, 1918), Янам Станкевічам і Антонам Луцкевічам («*Bielaruski prawapis*», Вільня, 1918), Рудольфам Абіхтам і Антонам Луцкевічам («*prmsly spmsab stacca y karmtkim case hramatnym*», Брэстаў, 1918), Аленай Смоліч («Зорка. Беларуская граматыка», Вільня, 1919). Гэтыя дапаможнікі вызначаліся схематызмам у распрацоўцы пытанняў правапісу, недасканаласцю граматычнай тэрміналогіі і не аказалі істотнага ўздзеяння на стан літаратурнай мовы ў цэлым. Аднак яны адыгралі станоўчую ролю ў нармалізацыі беларускай графікі і правапісу.

Праца Браніслава Тарашкевіча «Беларуская граматыка для школ» (Вільня, 1918; 7-е выд. Мн., 1991) стала першым выданнем, у якім навукова карэктна асвятляліся такія нераспрацаваныя галіны беларускага мовазнаўства, як фанетыка, граматыка, словаўтварэнне і сінтаксіс.

Граматыка была напісана з захаваннем лепшых традыцый тагачаснага ўсходнеславянскага мовазнаўства і апорай на даследаванні акадэмікаў А.Шахматава і Я.Карскага.

Пры ўкладанні правіл правапісу і граматыкі Б.Тарашкевіч кіраваўся фанетыка-граматычнымі асаблівасцямі сярэднебеларускіх гаворак. Ён замацаваў фанетычны прынцып для напісання галосных (перадача акання / якання) і марфалагічны – для перадачы зычных (за некаторым выключэннем на

карысць фанетычнага прынцыпу, напрыклад, пры адлюстраванні дзекання, цекання, зацвярдзелага *р*, прыстаўных гукаў, асіміляцыйнай мяккасці). Словы іншамоўнага паходжання Б.Тарашкевіч прапанаваў пісаць у адпаведнасці з іх вымаўленнем у той мове, з якой яны былі запазычаны: *лёзунг, Пэрсія, катэдра*. Акрамя таго, аўтар распрацаваў правапіс запазычаных слоў у адпаведнасці са ступенню іх асвоенасці ў беларускай мове.

Для замацавання правіл прапаноўваліся заданні з тэкстамі, узятымі з беларускіх мастацкіх твораў.

Такім чынам, дзякуючы «Беларускай граматыцы для школ» быў ліквідаваны частковы разнабой у школьным навучанні, выдавецкай і навуковай дзейнасці. Праўда, шэраг важных праблем у напісанні запазычаных лексем, складаных слоў, уласных найменняў не атрымалі свайго сістэмнага вырашэння (*Беларускі правапіс*).

Заданне 2. Прачытайце. Знайдзіце і выпішыце з тэкстаў лексічныя і фразеалагічныя моўныя сродкі, уласцівыя навуковаму стылю.

I. Для менталітэту беларусаў у старажытны перыяд былі ўласцівыя язычніцкі політэізм (вера ў адначасовае існаванне многіх багоў), абагаўленне зямлі, крыніц, нябесных свяціл, дрэў, камянёў і іншых прыродных з'яў (пантэізм), перакананне ў рэальным існаванні душы, злых і добрых духаў (анімізм), адчуванне непарыўнай аднасці паміж чалавекам і ўсёй навакольнай прасторай. Пасля прыняцця хрысціянства ў 10 – 12 ст. адбывалася своеасаблівае перапляценне двух тыпаў светабачання – старога язычніцкага і новага хрысціянскага з яго монатэізмам (перакананне ў існаванні адзінага Бога), уяўленнямі пра стварэнне Сусвету і чалавека па волі Божай, пра неабходнасць для выратавання душы выконваць спецыяльныя абрады, ушаноўваць хрысціянскіх святых і г.д. Але ва ўсе часы беларусам была ўласцівая моцная прывязанасць да сваёй зямлі-карміцелькі, да роднага кутка, пастаяннае імкненне гарманічна прыстасоўваць працу і адпачынак да пэўных прыродна-сезонных цыклаў, пор года (т.зв. «каляндарны накірунак ментальнасці»), надзвычайная талерантнасць (цярпімасць) да прадстаўнікоў іншых нацыянальнасцей і веравызнанняў. Такі традыцыйны беларускі менталітэт у сваіх асноўных рысах доўгі час захоўваўся без істотных змен. У сучасны перыяд пад уплывам істотных грамадскіх змен менталітэт многіх грамадзян Беларусі паступова пазбаўляецца празмернай заідэалагізаванасці, бязбожніцтва, у ім умацоўваюцца ідэі аб неабходнасці сацыяльна-эканамічных пераўтварэнняў, незалежнасці краіны, свабоднага развіцця і самасцвярджэння асобы (*Чалавек і грамадства: Энцыклапедычны даведнік*).

II. Засяродзім увагу на тым факце, што разлік лінейных электрычных ланцугоў зменнага току, які робіцца ў курсе электратэхнікі, прадугледжвае не толькі знаёмства навучэнцаў з рознымі формамі запісу і геаметрычнага прадстаўлення камплексных лікаў, але таксама ўмення выконваць дзеянні з гэтымі лікамі (напрыклад, у паказнікавай форме). Варта адзначыць, што неабходнасць дзеянняў з камплекснымі лікамі выклікала структурнае змяненне рабочых праграм па матэматыцы для першакурснікаў. У яе былі ўключаны тэмы, якія раней вывучаліся ў аб'ёме вышэйшай матэматыкі: метады матэматычнай індукцыі; біном Ньютана; камплексныя лікі; палярная сістэма каардынат; гіпербалічныя функцыі; будаванне крывых, зададзеных параметрычна; раўнанні прамых на плоскасці; ліміт паслядоўнасці і функцыі; вытворная функцыі. Аднак змянілася і праграма па вышэйшай матэматыцы. Такі падыход, на нашу думку, сапраўды апраўданы, бо сістэматызуе вучэбную матэматычную інфармацыю і забяспечвае магчымасць развіцця прафесійнай накіраванасці вывучэння матэматыкі ўжо на першым курсе. Вывучэнне курса вышэйшай матэматыкі пачынаецца зараз з тэмы «Лінейная алгебра» з той прычыны, што навучэнцы павінны як мага раней авалодаць навыкамі рашэння сістэм лінейных раўнанняў, неабходнымі для разліку электрычных ланцугоў зменнага току. Уважліва трэба ставіцца і да даследавання графікаў экспанентавай і ступеневай функцый $\langle \dots \rangle$. Зазначым, што неабходнасць вывучэння гіпербалічных функцый для інжынерных спецыяльнасцей адчувалі яшчэ ў пачатку XX ст. Напрыклад, у кнізе «Practical mathematics» уведзены азначэнне, уласцівасці, графікі, дыферэнцаванне не толькі гіпербалічных функцый, але і адваротных да іх (Мацкевіч І.Ю. *Аб прафесійнай накіраванасці матэматыкі ў кантэксце прафесійнай кампетэнтнасці*).

Заданне 3. Падбярыце некалькі ўрыўкаў, аб'яднаных адной тэмай, з уласна навуковых, навукова-інфармацыйных і навукова-папулярных тэкстаў. Правядзіце параўнальны аналіз моўных сродкаў, выкарыстаных у гэтых тэкстах. Чым абумоўлены адрозненні ў падачы навуковага матэрыялу ў гэтых урыўках?

Заданне 4. Прачытайце тэксты. Вызначыце, да якіх жанраў і падстыляў адносяцца гэтыя тэксты.

I. Бярозкіна Н.Ю. *Гісторыя кнігадрукавання Беларусі (XVI – пачатак XX ст.)*. – Мінск: Беларуская навука, 2000. – 199 с.

У вучэбным дапаможніку разглядаецца гісторыя беларускага кнігадрукавання ад першадрукароў Францыска Скарыны да віленскай «друкарні пана Марціна Кухты», усаўленай Максімам Багдановічам. Аўтар абапіраецца на разнастайныя крыніцы, у тым ліку архіўныя звесткі і дакументы, даследаванні гісторыкаў, кнігаведаў, мастацтвазнаўцаў. Выданне мае ґрунтоўны даведачны апарат (заўвагі, паказальнік імёнаў, паказальнік друкарняў і выдавецтваў, слоўнік кнігазнаўчых тэрмінаў, шырокая бібліяграфія).

Кніга будзе карыснай для студэнтаў бібліятэчных, філалагічных, гістарычных факультэтаў у якасці дапаможніка і каштоўнага даведніка.

II. УДК 514.1

Галіцкі І.І. *Дынамічныя мадэлі стэрэаметрыі* // *Вестні БДПУ*. – 2005. – № 4. *Серыя 3*. С. 9 – 17.

Разглядаюцца метадычныя аспекты рэалізацыі метаду дынамізацыі геаметрычных аб'ектаў у курсе стэрэаметрыі з дапамогай дынамічных фізічных і графічных мадэлей, разгортка прасторавых фігур. Даюцца прыклады і прыёмы іх стварэння.

Паказана, што прымяненне дынамічных мадэлей на ўроках матэматыкі дазваляе якасна змяніць характар навучання стэрэаметрыі, павысіць якасць вучэбных практыкаванняў, а ідэя дынамізацыі дазволіць вырашыць праблемы сучаснай матэматычнай адукацыі.

Рыс. – 8. Бібліягр. – 20 назваў.

III. Антрапанімічная лексіка з'яўляецца спецыфічнай часткай лексічнага складу нацыянальнай мовы. Антрапонімы звычайна нясуць у сабе інфармацыю пра нацыянальнасць, паходжанне таго ці іншага чалавека, яго адносіны да таго ці іншага роду. Яны таксама могуць заключаць інфармацыю пра тып заняткаў абазначанай імем асобы, яе прыналежнасць да пэўнага саслоўя, веравызнання і г. д. Антрапанімічная лексіка падпарадкоўваецца ўласным заканамернасцям развіцця і функцыянавання, характарызуецца шматлікімі структурна-семантычнымі адметнасцямі.

Неабходнасць стварэння інструкцыі па перадачы беларускіх прозвішчаў на рускую мову выклікана, па-першае, прыкладнымі патрэбамі работнікаў пашпартных сталоў і кадравых службаў, ЗАГСаў, натарыяльных кантор і юрыдычных кансультацый, па-другое, адсутнасцю адзіных кадыфікаваных правілаў, якімі можна было б карыстацца пры перадачы антрапонімаў на іншай мове. Так, істотнай праблемай з'яўляецца ідэнтыфікацыя (а значыць і

напісанне) прозвішчаў, утвораных ад найменняў асоб паводле месца паходжання ці жыхарства. Акрамя таго, у асновах многіх прозвішчаў ляжаць досыць архаічныя лексемы, якія не заўсёды дазваляюць дакладна ўстанавіць этымалогію онімаў, зыходзячы з існуючых моўных рэалій.

У рэцэнзуемай інструкцыі вылучаны асноўныя спосабы перадачы беларускіх прозвішчаў на рускай мове, акрэслены агульныя правілы напісання ў іх галосных і зычных гукаў, шэрагу суфіксаў і флексій. Асноўныя палажэнні гэтага дакумента з'яўляюцца абсалютна абгрунтаванымі і характарызуюцца выключнай навуковай значнасцю.

Аднак асобныя палажэнні інструкцыі выклікаюць некаторыя заўвагі:

1. Незразумела, чаму пры перадачы на рускую мову прозвішча Верабей трэба пісаць Веробей, а не Верабей (гл. с. 5), каб захаваць нацыянальнае аблічча наймення, а іншыя перадаваць так, як адпаведныя лексемы гучаць па-руску (гл. наступныя старонкі рукапісу).

2. Невыразна акрэслена, як правільна запісваць па-руску прозвішча Залаты, калі слова Золотой лічыць структурным пераўтварэннем (с. 6). Разам з тым на с. 11 рэкамендуецца прозвішча Рабін перадаваць як Рябый.

Безумоўна, выказаныя заўвагі маюць прыватны характар і не ўплываюць на агульную станоўчую ацэнку работы, якую можна рэкамендаваць да друку.

Практычныя заняткі №7

Віды афіцыйна-справавых тэкстаў

1. Правілы іх напісання і афармлення.
2. Праца з афіцыйна-справавымі тэкстамі, іх аналіз.

Літаратура

1. Беларуская мова. Прафесійная лексіка для педагогаў: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2012. – 230 с.
2. Беларуская мова. Прафесійная лексіка: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2013. – 287 с.
3. Беларуская мова. Прафесійная лексіка. Прыродазнаўства: вучэб. дапам. / М.Р.Прыгодзіч [і інш.]; пад рэд. М.Р.Прыгодзіча, У.І.Куліковіча. – Мінск : РІВШ, 2015. – 262 с.

Выканайце заданне.

Заданне. Дайце пісьмовы адказ на наступныя пытанні (адказ дапоўніце прыкладамі).

1. Ахарактарызуйце публіцыстычны стыль: назавіце сферу яго выкарыстання, асноўныя стылеўтваральныя рысы, пералічыце падстылі і жанравыя разнавіднасці.

2. Назавіце функцыі публіцыстычнага стылю, дайце ім кароткую характарыстыку.

3. Якія асноўныя лексічныя асаблівасці публіцыстычнага стылю?

4. Назавіце марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці публіцыстычнага стылю.

Практычныя заняткі №8

Моўныя асаблівасці афіцыйна-справавых тэкстаў

1. Моўныя сродкі афіцыйна-справавога стылю.

2. Стварэнне тэкстаў афіцыйна-справавога стылю (заява, аўтабіяграфія, даверанасць і інш.) і іх аналіз.

3. Асаблівасці перакладу на беларускую мову афіцыйна-справавых тэкстаў.

Літаратура

1. Беларуская мова. Прафесійная лексіка для педагогаў: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2012. – 230 с.

2. Беларуская мова. Прафесійная лексіка: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2013. – 287 с.

3. Беларуская мова. Прафесійная лексіка. Прыродазнаўства: вучэб. дапам. / М.Р.Прыгодзіч [і інш.]; пад рэд. М.Р.Прыгодзіча, У.І.Куліковіча. – Мінск : РІВШ, 2015. – 262 с.

Выканайце заданні.

Заданне 1. Прачытайце тэкст і вызначыце стыль. Мадыфікуйце яго ў тэкст публіцыстычнага стылю, запішыце.

Ведалі не толькі сямейнікі – ведаў і ўвесь дзясяты клас: іх настаўніца Алена Адамаўна цяжка хвора. Не дапамагла і аперацыя.

А ў школе канчаўся навучальны год. Напярэдадні развітальнага вечара са школаю выпускнікі ўсім класам пісалі просьбу завітаць – хоць на хвілінку – на выпускны вечар. Пісалі і перапісвалі запрашэнне, пісалі і перапісвалі пажаданні Алене Адамаўне. Але запрашэнне і пажаданні не выходзілі: вучні пісалі іх чалавеку, дні якога во-во падлічацца...

Так і не напісалі. Так запрашэння і не паслалі.

Настаўніца неяк уведала, калі будзе выпускны вечар. Яна ведала і тое, што на вечары ёй не быць. Ведала і разумела: дзеці, яе дзесяцікласнікі, да яе не

прыйдуць: сямейнікі, дактары ўжо з месяц просяць, каб хворую непакоілі як можна менш, казалі гэта аднойчы і дырэктару школы.

Алена Адамаўна труднавала дні і ночы. У дзень выпуску, прыняўшы лекі і доктараву дапамогу, папрасіла, каб яе ўмылі, каб падбілі падушку, каб пераслалі пасцель, каб перамянілі бялізну; потым сказала, каб паклікалі майстра з цырульні дагледзець валасы – зрабіць прычоску. Старэнькая мама з дарагою стараннасцю, руплівасцю і ласкаю, з якімі ўмеюць рабіць толькі мамы, рабіла ўсё. Яна рабіла і цешылася: «А можа... Можа, ачуняе дачушка...» Цешылася, але сэрца матчына не пераставала балець.

– Ці не чакаеш каго, Гэлечка?

– Не, мама.

І мама паверыла.

Праз некаторы час, збіраючы амаль апошнюю сілу, сказала:

– Сёння выпуск. Маіх... Я павінна падрыхтавацца... Я буду думаць пра іх. Успомню ўсіх...

Сказала і страціла прытомнасць. Заснула. Спала ціха і даўжэй, чым звычайна. Ачнулася, калі ўжо звечарэла, і глядзела, быццам вінаватая: якраз быў час пачынацца вечару – развітання дзяўчата са школаю. Ціха ляжала.

Прайшло з гадзіну. Ціхі гурт сямнаццацігадовых – без слоў і, здаецца, не кранаючыся зямлі, – ішоў на святло, што шырока лілося ў гэты вечар з шкляных дзвярэй, якія выходзілі на балкон.

Падышлі. Моўчкі спыніліся. Яны ведалі, куды і чаго ідуць. А прыйшлі – сталі, замерлі як здранцвельны. Адзін з іх нягучна і нясмела пазваў:

– Алена Адамаўна!

Пачула мама: клічуць яе Гэлю...

Усе яны, усе трыццаць перасталі дыхаць...

Стоячы пад акном кватэры Алены Адамаўны, неяк асабліва мякка паўтаралі: «Алена Адамаўна! А-ле-на А-да-маў-на! А-ле-на А-да-маў-на!»

І першы раз за апошнія чатыры тыдні яна сама ўстала з пасцелі. Першы раз за апошнія чатыры тыдні прайшла пакой, выйшла на балкон...

Вучні не адыходзілі... (Янкоўскі Ф. Развітання)

Заданне 2. Прачытайце тэкст, назавіце характэрныя лексічныя, марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці публіцыстычнага стылю.

Ля ўваходу ў галоўны корпус Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы з’явіўся квадрат з мазаічнай пліткі, у якім у хаатычным парадку размешчаны маленькія квадрацікі чорнага і белага колеру. Нейкае ўпрыгажэнне гістарычнага цэнтра горада над Нёманам у стылі стрыт-арту (вулічнага

мастацтва). Аказваецца, гэта даволі сур'ёзная рэч, патрабаванне часу ў сферы інфармацыйных тэхналогій – першы аб'ект у горадзе над Нёманам, дзе з'явіўся QR-код.

Аўтар праекта, студэнт-трэцякурснік факультэта матэматыкі і інфарматыкі ГрДУ Яўген Неўгень на сваёй, пэўна, першай у жыцці прэс-канферэнцыі патлумачыў:

– QR-код (абрэвіатура ад Quick Response, што перакладаецца як «хуткі водгук») – гэта наступнае пакаленне штрих-кодаў, якія цяпер выкарыстоўваюцца практычна на ўсіх таварах – з выкарыстаннем мабільнай сувязі. Ідэя праекта захапіла мяне пасля прагляду фільма пра вулічнае мастацтва, дзе герой выкладвае мазаічнай пліткай карцінкі ў розных месцах па ўсім свеце. Я прапанаваў зрабіць мабільны сайт нашага ўніверсітэта, на які можна выйсці праз гэты мазаічны квадрат – QR-код. І цяпер, праходзячы міма галоўнага корпуса, можна ўзяць свой мабільны тэлефон, адсканаваць QR-метку (у радыусе яе размяшчэння дзейнічае Wi-Fi), і сам адкрыецца сайт, дзе прадстаўлена асноўная інфармацыя пра ГрДУ. Можна ўбачыць на карце, дзе ён знаходзіцца, што размешчана побач, дзе знаходзіцца пра навіны ўніверсітэта, размяшчэнне факультэтаў, кантактныя тэлефоны... Прычым гэты мабільны сайт непасрэдна звязаны з карпаратыўным універсітэцкім сайтам і пастаянна абнаўляецца.

Дарэчы, ГрДУ імя Янкі Кулалы стаў першым не толькі ў абласным цэнтры, але і сярод універсітэтаў краіны, дзе створаны мабільны сайт з выхадам на яго праз QR-метку (*Код Неўгена // Чырвоная змена*).

Заданне 3. Напішыце заяву з просьбай: 1) прыняць у члены прафсаюза; 2) дазволіць датэрмінова здаць экзамен (прычына – работа летам у будаўнічым атрадзе).

Заданне 4. Напішыце аўтабіяграфію.

Практычныя заняткі №9

Моўныя нормы і правільнасць маўлення

1. Тыпы моўных нормаў.
2. Арфаэпічныя нормы. Асаблівасці беларускага літаратурнага вымаўлення (на прыкладзе тэрмінаў).
3. Акцэнталагічныя нормы. Акцэнталагічныя памылкі.
4. Словаўтваральныя нормы. Парушэнні словаўтваральных нормаў беларускай мовы (на прыкладзе тэрмінаў).

Літаратура

1. Азарка, В.У. Беларуская мова: спецыяльная лексіка / В.У.Азарка, А.С.Васілеўская, М.М.Круталевіч. – Мінск, 2004. – 207 с.
2. Беларуская мова. Прафесійная лексіка для педагогаў: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2012. – 230 с.
3. Беларуская мова. Прафесійная лексіка: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2013. – 287 с.
4. Беларуская мова: энцыклапедыя. – Мінск, 1994. – 654 с.
5. Дзятко, Д.В. Беларуская матэматычная тэрміналогія: станаўленне, структура і функцыянаванне: манаграфія / Д.В.Дзятко. – Мінск, 2009. – 190 с.
6. Каўрус, А. Дакумент па-беларуску / А.Каўрус. – Мінск, 1994. – 160 с.

Выканайце заданні.

Заданне 1. Прааналізуйце, ці супадае вымаўленне і напісанне прыназоўніка без і часціцы не ў прыказках і прымаўках. Патлумачце несупадзенне напісання і вымаўлення.

1) Час не птушка – за хвост не зловіш. 2) Без гаспадара зямля – круглая сірата. 3) Без расы і трава не расце. 4) Не вер іграшцы ў квецені, вер у засеках. 5) Без працы хлеб не народзіцца ніколі. 6) Няма той птушкі, каб спявала, ды не ела.

Заданне 2. Перакладзіце на беларускую мову тэрміналагічныя азначэнні. Выпішыце ўсе словы, вымаўленне якіх не супадае з напісаннем. Патлумачце несупадзенне напісання і вымаўлення.

I. 1) Апперцепция – зависимость восприятия предметов и явлений действительности от предыдущего опыта. 2) Воображение – это психический процесс, заключающийся в образном моделировании действительности, реконструкция явлений действительности по их мысленному описанию. 3) Конфедерация -- форма объединения стран, при которой они полностью сохраняют свою независимость, но имеют общие (объединенные) органы для координации некоторых действий. 4) Нация – историческая общность людей, сложившаяся благодаря общности их территории, экономических связей, литературы, языка, особенностей культуры.

II. Пропорциональность – простейший вид функциональной зависимости. Различают прямую пропорциональность и обратную пропорциональность. 2) Уравнение – математическая запись задачи о разыскании значений аргументов, при которых значения двух данных функций равны. 3) Радиоактивность – это способность атомных ядер самопроизвольно превращаться в другие ядра, испуская при этом различные частицы. 4) Теплопередача – это теплообмен

между двумя теплоносителями (жидкими или газовыми средами), осуществляющийся через разделяющую их твёрдую стенку или через поверхность раздела между ними.

III. 1) Горение – быстрый процесс окисления вещества, сопровождающийся выделением большого количества теплоты и, как правило, света. 2) Молекула – наименьшая частица какого-либо вещества, определяющая его химические свойства и способная к самостоятельному существованию. 3) Архипелаг – группа островов, расположенных близко друг от друга и имеющих обычно одно и то же происхождение и сходное геологическое строение. 4) Дельта – низменность в низовьях крупных рек, впадающих в мелководные участки моря или озера, образованная речными отложениями, прорезана сетью рукавов и протоков.

Задание 3. Карыстаючыся «Слоўнікам націску беларускай мовы» М. В. Бірылы, пастаўце націск у наступных словах. Падкрэсліце тыя, у якіх націск у беларускай і рускай мовах не супадае.

Адзінаццаць, апрануты, асака, астрахінскі, бамбук, бераце, блукаць, буйны, бульбяны, везучы, велізарны, вельбчыня, выпадак, выразна, гліняны, грамадзянін, дакумент, дыспансер, каменны, квартал, імя, кулінарыя, ласкавы, міліметр, магазін, металургія, муляр, накрыўка, несучы, паведаміць, падчыстую, партытура, партэр, растаптаны, сівы, сапраўдны, слабы, смажаніна, стары, статуя, тарфяны, удалы, фартух, цэмент, цэнтнер, цяжар, цяжкі, семдзесят.

Задание 4. Выпішыце са слоўнікаў па вашай спецыяльнасці, рускамоўныя і беларускамоўныя тэрміны, у якіх не супадае: а) націск; б) род, в) лік.

Практычныя заняткі №10

Сінтаксічныя нормы беларускай літаратурнай мовы

1. Адрозненні ў будове некаторых словазлучэнняў у беларускай і рускай мовах.
2. Тыповыя парушэнні сінтаксічных нормаў беларускай мовы.

Літаратура

1. Азарка, В.У. Беларуская мова: спецыяльная лексіка / В.У.Азарка, А.С.Васілеўская, М.М.Круталевіч. – Мінск, 2004. – 207 с.
2. Беларуская мова. Прафесійная лексіка для педагогаў: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2012. – 230 с.
3. Беларуская мова. Прафесійная лексіка: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2013. – 287 с.

4. Беларуская мова: энцыклапедыя. – Мінск, 1994. – 654 с.
5. Дзятко, Д.В. Беларуская матэматычная тэрміналогія: станаўленне, структура і функцыянаванне: манаграфія / Д.В.Дзятко. – Мінск, 2009. – 190 с.
6. Каўрус, А. Дакумент па-беларуску / А.Каўрус. – Мінск, 1994. – 160 с.

Выканайце заданні.

Заданне 1. Запішыце словазлучэнні па-беларуску, у дужках абазначце род назоўніка.

Последняя запись, острая боль, свежий воздух, злая собака, стройный тополь, чудесная степь, горькая полынь, написать объявление, большая насыпь, выгодная продажа, детская обувь, высокий стебель, боязливый оленёнок, перепись населения, яркая шаль, кислый щавель, окружающая среда, неправильная дробь, древняя летопись, неполная опись, зелёная ботва, куст шиповника, высокий цикорий, новый кафель, красный пион.

Заданне 2. Перакладзіце на беларускую мову словазлучэнні і запішыце іх. Растлумачце напісанне суфіксаў дзеясловаў.

Овладевать знаниями, выписывать газеты, проветривать помещение, показывать пример, подкармливать птиц, предупреждать об опасности, завязывать платок, возглавлять отдел, выполнять указ, украшать цветами, развивать память, подписывать протокол, выслушивать наставления, удваивать счёт.

Заданне 3. Ад дзеясловаў утварыце ўласцівыя беларускай мове дзеепрыметнікі і запішыце іх.

Абнавіць, засеяць, рассыпаць, выключыць, раскалоць, выцвісці, разліць, падкасіць, пацягнуць, пасаліць, зжаць, зведаць, купіць, заклеіць, адчуць.

Заданне 4. Перакладзіце на беларускую мову сказы і запішыце іх.

1) Оранжевые одуванчики прикрылись длинными листьями и стояли целый день, раскачиваемые ветром. 2) На реке ещё с времён боёв остались переправы, заросшие ольхой. 3) Число картин, имеющих авторскую подпись Айвазовского, достигает четырёх тысяч. 4) Среди великих изобретений былых времён, окончательно выделивших род людской из приниженного состояния, наибольшую роль сыграла письменность. 5) Свежий, прохватывающий ветерок тянул с запада. 6) Отягощённые росой, покачиваются цветы.

Заданне 5. Запішыце словазлучэнні, паставіўшы залежныя словы ў патрэбным склоне.

Цешыцца (дзіця), дзякаваць (усе прысутныя), кватэра (два пакоі), загадчыца (дзіцячы садок), накіравалі (адрас), пайшлі (лісічкі), захварэць (адзёр), клапаціцца (птушкі), падобны (маці), сумаваць (дачка), паехаць (дровы).

2. ПЕРАЛІК ЗАДАНИЯЎ КІРУЕМАЙ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

Тэма 1. Прафесійна арыентаванае маўленне (2 г., лекцыйны)

Узровень 1. На аснове дапаможнікаў (Азарка, В.У. Беларуская мова: спецыяльная лексіка, Мінск; Беларуская мова. Прафесійная лексіка для педагогаў, пад рэд. Д.В.Дзятко, Мінск, 2012) складзіце планы адказаў на пытанні.

1. Мова і маўленне. Паняцце культуры маўлення.
2. Асноўныя камунікатыўныя якасці маўлення.
3. Тэхніка і выразнасць вуснага маўлення. Асноўныя стылі маўлення.
4. Узаемадзеянне вербальных і невербальных сродкаў маўленчай дзейнасці педагога.
5. Падрыхтоўка да публічнага выступлення. Асноўныя якасці-паказчыкі паспяховага выступлення настаўніка.
6. Маўленчы этыкет і культура зносін.

Узровень 2. Падрыхтуйце публічнае выступленне на вольную тэму.

Тэма 2. Арафаграфічныя нормы беларускай літаратурнай мовы (2 г., практычны)

Выканайце заданні.

Заданне 1. Спішыце, устаўце прапушчаныя літары, растлумачце іх напісанне.

Варыянт 1. 1. Звярыная сцежка навяла зубра на дубняк, што цягну...ся кіламетры з два ...здо...ж балота (В.Казько). 2. Пяюць, заліваюцца ...сюды птушкі – ... іх свая радасць і надзея (Б.Сачанка). 3. Пра...да, сярод пнёў ...біраліся ...жо ў сілу і дубкі, некаторыя з іх былі зусім яшчэ маленькімі, каранём і ствалом у жалудах, як у матчынай далоні (В.Казько). 4. Глядзіш на ваду і быццам сам некуды імчышыся – ...сё хутчэй, хутчэй, аж галава кружыцца (А.Казаннікаў). 5. Птушкі прачнуліся ...жо: цёхкае салавей, прысвіствае дрозд і, як за...сёды, ...кладае некага спаць перапёлка (Б.Сачанка). 6. Стракозы яшчэ недзе хаваліся, але ...ладзіславу здалося, што і яны – жа...тлявыя, аксамітава-

чорныя – ...жо таксама ведаюць, што ён тут (У.Арлоў). 7. Васіліна даехала да лесу на а...тобусе і до...га шукала сваіх сябровак у вялікім, па-святочнаму стракатым нато...пе людзей, што сабраліся на гэтае лясное свята (А.Савіцкі). 8. Ся...ба ў калгасе закончылася, вясна стаяла дружная, цёплая, і гэта ...лівала ...пэўненасць, што восень будзе шчодрая (Т.Хадкевіч). 9. Схілі...шыся на калені, дзя...чына мо...чкі глядзіць перад сабой. Перад носам та...чэ мак машкара (М.Ракітны). 10. Нават грыбы-дажджавікі – белыя пругкія шарыкі – ...жываюцца ў ежу, яны смачныя і вельмі карысныя (В.Стома).

Заданне 2. Запішыце словы, падбярыце да іх роднасныя (аднакаранёвыя) словы так, каб праверыць правапіс вылучаных зычных.

Берагчы, блізкароднасны, вадкасны, вернісаж, даведка, даскубці, дзядзька, завязь, загарадка, картуз, кніжка, лодка, марог, медсястра, непагадзь, носьбіт, пералезці, рог, рыбка, хлеб.

Заданне 3. Устаўце прапушчаныя літары у і ў. Запоўніце табліцу. Сэнс незразумелых слоў вызначыце па слоўніку.

словы, у якіх пішацца у	словы, у якіх пішацца ў

А...дыенц-зала, а...чына, шлагба...м, індывіду...м, сто...п, байк-шо..., холада...стойлівы, Гуанчжо..., прэзіды...м, традыцыйна-...рачысты, Барна...л, тайм-а...т, бра...ншвейгскі, бакала...р, кло...н, мя...каць, А...стрыя, ваку...м, ва ...ніверсаме, акіянары...м, ка...чук, змо...кнуць, ліноле...м.

Заданне 4. Запішыце словы па-беларуску і растлумачце напісанне ў іх о, э, а.

Дровосек, ремонт, Горацио, винчестер, монолог, концерт, купе, Хосе, желатин, Онтарио, шестёрка, эксперимент, жолудь, академический, сольфеджио, реформа, шницель, целлюлоза, речной, бровь, желтоватый, Эстония, канапе, Токио, тема, катер, гендерность, облако, лидер, сканер, Череповец, телефон, похолодание, трио, Макао, галифе.

Заданне 5. Утварыце ад наступных спалучэнняў слоў складаныя словы. Запішыце іх, растлумачце правапіс галосных.

Тонкі ствол, што і месяц, розны колер, сто працэнтаў, сінія вочы, фосфарны і кіслы, здабыча вугалю, рэдкія зубы, зерне і бабы, роўныя правы, слова і творчасць, убіраць збожжа, дзесяць год, свежы і марозіць, гадаваць

коней, високай пробы, радаснае жыццё, мёд і збіраць, кроў і цячы, востры вугал, вада і лячыць.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

III. РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ

1. КАНТРОЛЬНЫЯ РЭЙТЫНГАВЫЯ РАБОТЫ

Кантрольная рэйтынгавая работа №1 па тэме “Моўныя асаблівасці навуковых тэкстаў”

Заданне. Перакладзіце тэксты з рускай мовы на беларускую. Прааналізуйце тэксты навуковага стылю па наступнай схеме: 1) сфера зносін; 2) асноўная функцыя; 3) падстыль; 4) жанр; 5) стылеўтваральныя рысы; 6) лексіка-фразеалагічныя асаблівасці; 7) марфалагічныя асаблівасці; 8) сінтаксічныя асаблівасці.

Варыянт 1.

Лицей определяется как профессионально ориентированное учебное заведение, обеспечивающее повышенный уровень общего среднего образования в сочетании с профильной предпрофессиональной подготовкой учащихся по направлениям и специальностям высшей школы.

Основной целью лицея является создание благоприятных условий для развития творческого, интеллектуального потенциала учащихся; освоение ими исторических культурных ценностей, наследия белорусского народа; подготовка способных юношей и девушек для продолжения образования в высших учебных заведениях.

Являясь связующим звеном общего среднего и высшего образования, лицей является своего рода учебно-научным и образовательно-культурным центром, осуществляет наряду с обучением экспериментальную проверку нового содержания общего среднего образования и новых педагогических технологий на принципах непрерывности, преемственности и интеграции с системой высшего образования. Становление лицеев в настоящее время как учебных заведений нового типа имеет уже свою небольшую историю, определенные результаты функционирования и перспективы развития. За относительно короткий срок существования лицеи приобрели популярность, заняли значимое место в системе среднего образования. Сегодня в стране более 20 лицеев. Однако структурная модель лицея несколько отклонилась от задуманного научно-педагогического образца, и сегодня можно вести речь о двух основных моделях.

Первая модель – это так называемая третья ступень специализированной школы, старшее звено среднего образования проуниверситетского или проакадемического направления с углубленным изучением ряда предметов, с частичной профессиональной и специальной подготовкой. Такой лицей

функционирует при высшем учебном заведении или является его структурным подразделением. Как правило, лицеи этой модели имеют несколько профилей обучения: физико-математический, филологический, химико-биологический и др.

Вторая модель лицея приближается к образцу классического царскосельского лицея или претендует на самостоятельность, самобытность общеобразовательной средней школы повышенного уровня с гуманитарной направленностью подготовки учащихся. Близки к классическим образовательные задачи лицея – стать типом, образцом национальной школы, отражающей ее культуру, язык, обычаи, традиции, менталитет народа. (*Основы педагогики, А.И. Жук, И.И. Казимирская, О.Л. Жук, Е.А. Коновальчик, Минск*).

Вариант 2.

Основные идеи гуманизации образования имеют долгую историю. Их родоначальниками некоторые считают представителей современной гуманистической психологии и педагогики (Ш. Бюлер, А. Маслоу, К. Роджерс). Однако данные идеи были сформулированы значительно раньше в трудах выдающихся ученых-просветителей многих стран мира. В центре внимания гуманистической педагогики – уникальная целостная личность, которая стремится к максимальной реализации своих возможностей, открыта для восприятия нового опыта, способна на осознанный и ответственный выбор в разнообразных жизненных ситуациях.

Школа в гуманистической педагогике призвана способствовать созданию условий, в которых достигаются осознание и реализация ребенком своих потребностей и интересов. При этом учащийся имеет право на ошибку, на свободный выбор и творческий поиск, который педагог стимулирует не оценкой или наказанием, а заинтересованной поддержкой. От учителя гуманистическая педагогика требует принимать ребенка таким, каков он есть, стараться поставить себя на его место, проникнуться его ощущениями и переживаниями, проявлять искренность и открытость.

Обновление школы, гуманизация образования и воспитания не имеют ничего общего с нравоучениями и моральными сентенциями. Еще К. Д. Ушинский решительно отвергал такую «педагогику» и связывал гуманизацию прежде всего с организацией разумной и привлекательной для учащихся деятельностью, способствующей становлению их добрых чувств и устремлений.

Гуманизация воспитательно-образовательного процесса в целом складывается из трех основных составляющих:

- 1) правовая база: соблюдение прав и гуманное отношение к ребенку;
- 2) гуманистическое воспитание;
- 3) гуманизация образования.

Создание условий для максимального развития каждой личности в обществе людей с разными физическими и психологическими особенностями в качестве общечеловеческой проблемы волновало прогрессивную мысль с античных времен. Пути разрешения этой проблемы виделось, с одной стороны, принятие и соблюдение законов, а с другой - соответствующее воспитание. (Лаврентьева, Н. Б., Нечаева, А. В. Педагогическая этика, Барнаул, 2010).

Кантрольная рэйтынгавая работа №2 па тэме “Марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы”

Заданне 1. Выпішыце назоўнікі, якія ўжываюцца толькі ў форме адзіночнага ліку.

Ліса, спакой, насенне, колас, цукар, адносіны, маланка, цярпенне, змярканне, кісларод, гуманізм, завая, гусянін, кніга, поўнач, студэнцтва, блакіт.

Заданне 2. Запішыце тэкст, устаўляючы прапушчаныя літары. Падкрэсліце прыметнікі, якія ўжыты ў ступені параўнання. Вызначыце форму ступені параўнання.

Асветніца з роду Усяслава

Ефрасіння Полацкая. Без гэтага імя нема...чыма ўявіць не толькі п...н...раму духоўн... жыцця на ўсходн...славянск... землях у XII стагоддзі, але і ўсю гісторыю беларуск... культуры. Князеўна, ігумення, найвыдатнейшая асветніца Ефрасіння пакінула пра сябе гл...бокую пам...ць у душы народа.

Ужо ў юнацтве Ефрасіння перапісвала і перакладала кнігі. Пазней, заснаваўшы ў Полацку два манастыры, яна надавала найбольш вялікі размах пашырэнню пісьмов... слова. Самае важнае месца ў жыцці нашай з...млячкі належала педагагічн... дзейнасці. Знаходзячыся ў цэнтры культурн... жыцця тагачаснай Полацкай зямлі, асветніца выступала ў ролі збіральніцы талентаў, своеасаблівай мецэнаткі. Па яе заказе дойлід Іаан пабудаваў сусветна вядомую царкву Спаса, якую лічаць самым дасканалым узорам полацк... архітэктурн... школы. Мясцовы майстар-ювелір Лазар Богша зрабіў свой славыты крыж – найкаштоўнейшы помнік старажытнабеларуск... ўжытков... мастацтва. Вялікім быў уплыў князеўны-ігуменні на палітыку Полацка. Яна ўздымала свой голас супроць княжацкіх усобіц. Прыклад асветніцы натхняў з...млякоў і яе наступнікаў. (Паводле У.Арлова).

Заданне 3. Утварыце словазлучэнні з прыналежнымі прыметнікамі і запішыце іх.

Верш Купалы, мары юнака, рукі маці, аповесць Коласа, хвост вавёркі, сшытак Алеся, лапа мядзведзя, дзённік Алесі, гняздо ластаўкі, след ваўчыхі, канспект студэнта, казка бабулі, капялюш дзядулі, сукенка дачкі.

Заданне 4. Выпраўце памылкі ва ўжыванні займеннікаў.

Расказаць пра сябе, абяцаць цябе, маўчаць пра табе, не магу дараваць сябе, прыехаць да цябе, пазнаю сябе, перамагчы сабе, падзякаваць табе, хваліць сабе.

Заданне 5. Запішыце тэкст, замяняючы лічбы словамі.

Асветнік Васіль Цяпінскі

Васіль Цяпінскі – беларускі гуманіст-асветнік, пісьменнік і кнігавыдавец. Імя Васіля Цяпінскага ўпершыню ўпамінаецца ў дакументальных крыніцах 1560 гадоў.

Цяпінскі прадоўжыў гуманістычныя і культурна-асветніцкія традыцыі Францыска Скарыны, быў асабіста і ідэйна звязаны з Сымонам Будным. У 1570 гады Цяпінскі на свае сродкі арганізаваў друкарню з намерам выдаваць кнігі на беларускай мове. Зараз вядома толькі адно яго выданне – Евангелле, якое выйшла каля 1575 года. Гэта першае выданне выяўлена ў XIX стагоддзі ў рукапісным зборніку, куды былі ўплецены 62 друкаваныя аркушы Евангелля Цяпінскага. Прадмова да гэтага выдання на 6 аркушах напісана Цяпінскім. Пры перакладзе Евангелля на беларускую мову Цяпінскі абавіраўся на стараславянскія пераклады Свяшчэннага пісання. Уся перакладчыцкая і друкарская дзейнасць вялася ім з патрыятычных пачуццяў. (Паводле М. Батвінніка).

2. ПРЫКЛАДНЫЯ ТЭМЫ ВУСНЫХ ПАВЕДАМЛЕННЯЎ І РЭФЕРАТАЎ

1. Кастусь Астрожскі – славыты гетман Вялікага княства Літоўскага.
2. Давыд Гарадзенскі – слаўны абаронца Айчыны ад крыжакоў-заваёўнікаў.
3. Казімір Лышчынскі – выдатны беларускі гуманіст.
4. Барбара Радзівіл – чорная дама Нясвіжскага замка.
5. Мікалай Радзівіл Чорны – магутны рыцар нашай незалежнасці.
6. Францыск Скарына – беларускі і ўсходнеславянскі першадрукар.
7. “Катэхізіс” С. Буднага – першая беларуская кніга.
8. Кастусь Каліноўскі – змагар за Бацькаўшчыну.

9. Мікола Гусоўскі і яго паэма “Песня пра зубра”.
10. Тадэвуш Касцюшка – выдатны палітычны і ваенны дзеяч Рэчы Паспалітай.
11. Мітрафан Доўнар-Запольскі – бацька беларускай гістарычнай навукі.
12. Прысуд выканаў невядомы: Ігнат Грынявіцкі.
13. Яўхім Карскі – бацька беларускай філалогіі.
14. Іван Луцкевіч – вястун нашаніўскай пары.
15. Вацлаў Ластоўскі – выдатны палітычны і культурны дзеяч.
16. Лёс і трагедыя: Усевалад Ігнатоўскі.
17. Зыгмунт Мінейка — сын Беларусі і нацыянальны герой Грэцыі.
18. “Залаты век” у гісторыі беларускай дзяржавы.
17. Славутыя жанчыны Беларусі.
18. Таямніцы Мірскага замка.
19. Старажытны Менск.
22. Замкі на зямлі Беларусі.
23. Саламея Русецкая – знакамітая лекарка і падарожніца XVIII ст.
24. Якуб Наркевіч-Ёдка – прафесар электраграфіі і магнетызму.
25. Уладзіслаў Дыбоўскі – рыцар газукі з Нянькава.
26. Станіслаў Нарбут – народны лекар з Браслава.
27. Ігнат Дамейка – сын Беларусі і народны герой Чылі.
28. Ян Чэрскі – славуты географ і падарожнік.
29. Аркадзь Смоліч і яго “Географія Беларусі”.
30. Аляксандр Кавалеўскі – славуты вучоны-біёлаг.
31. Уладзімір Кавалеўскі — заснавальнік эвалюцыйнай палеанталогіі.
32. Сцяпан Кутарга – вучоны-прыродазнаўца, заолаг і геолаг.
33. Міхаіл Гамаліцкі – прафесар фізіялогіі.
34. Антон Жэбрак – вядомы вучоны-генетык і селекцыянер.
35. Аляксандр Чыжэўскі – Леанарда да Вінчы XX ст.
36. Увекавечаны і на Месяцы: Вітольд Цяраскі.
37. Чырвоная кніга Беларусі.
38. Белавежская пушча.
39. Бярэзінскі запаведнік.
40. Тапанімічныя назвы Беларусі.
41. Возера Нарач.
42. Тры назвы аднаго возера (Князь-возера, Жыцкае, Чырвонае).
43. Возера Свіцязь.
44. Геалагічныя помнікі прыроды Беларусі.

45. Кветкі – жывыя барометры.
46. Дрэвы-помнікі на Беларусі.
47. Грыбы Беларусі (іх назвы ў беларускай і рускай мовах).
48. Рыбы Беларусі (іх найменні ў беларускай і рускай мовах).
49. Птушкі Беларусі (іх найменні ў беларускай і рускай мовах).
50. Табліца Мендзялеева (назвы хімічных элементаў у беларускай і рускай мовах).
51. Цудоўныя выдумкі прыроды.
52. У пошуках гармоніі Сусвету: Іван Яркоўскі.
53. Да ісціны – найпрасцейшым шляхам: Васіль Ермакоў.
54. Караль Чаховіч – эксперыментатар з Беластоцкай гімназіі.
55. Жыгімонт Урублеўскі – уладар холаду.
56. Аляксандр Садоўскі – даследчык таямніцаў святла.
57. “Арыфметыка” Л.Ф. Магніцкага.
58. Казімір Семяновіч – вынаходнік шматступенёвай ракеты.
59. Карл Шыльдэр – “ракетны генерал”.
60. Казімір Чаркоўскі – аўтар арыгінальнага праекта падводнай лодкі.
61. Герман Мінкоўскі – выдатны талент матэматык і фізік.
62. Мікалай Капернік – стваральнік навуковай карціны свету.
63. Еўклід і яго “Пачаткі”.
64. М.І. Лабачэўскі – заснавальнік неэўклідавай геаметрыі.
65. А.Ампер – заснавальнік сучаснай электрадынамікі.
66. Альберт Эйнштэйн і стварэнне тэорыі адноснасці.
67. Нільс Бор і яго квантавыя пастулаты.
68. Адкрыццё радыёактыўнасці: Анры Бекерэль.
69. Чарльз Бэбідж – вынаходнік першага камп'ютэра.
70. Французскі матэматык Алексіс Клод Клеро.
71. С.І. Вавілаў – знакамёты фізік-эксперыментатар.
72. К.Э. Цыялкоўскі – вынаходнік у галіне касманаўтыкі і ракетнай тэхнікі.
73. П.Л. Капіца – выдатны фізік і канструктар-наватар.
74. Рымская і арабская сістэмы лічбаў.
75. Адлік часу. Гісторыя календара.
76. Як мы лічым. 3 гісторыі лікаў.
77. 3 гісторыі дробаў.
78. Геаметрычныя фігуры (іх назвы ў беларускай і рускай мовах).
79. Беларускія назвы метрычных адзінак.

80. Венгерскі кубік Рубіка.
81. Арыфметычныя рэбусы.
82. “Фізікі” і “лірыкі”.
83. Крыж Еўфрасінні Полацкай – выдатны помнік старажытнага мастацтва.
84. Яўстах Тышкевіч – руплівец нашай старасветчыны.
85. Уладзіслаў Сыракомля – вяшчун славы і волі.
86. Светлай волі зычны звон: Алесь Гарун.
87. Прадвеснік Адраджэння: Францішак Багушэвіч.
88. Адам Міцкевіч – славыты паэт, вялікі сын нашага народа.
89. Язэп Драздовіч у гісторыі беларускага мастацтва.
90. Напалеон Орда і яго знакамітая серыя “Альбомы”.
91. Музыка ў камені: Нясвіжскі замак.
92. Марыя дэ Кастэлян – заснавальніца Нясвіжскага парку.
93. Мастацтва пэндзля і разца: жывапісныя палотны, фрэскі і скульптуры старажытнага Нясвіжа.
94. Слуцкія паясы.
95. Музеі г. Мінска.
96. Міхал Клеафас Агінскі – аўтар паланеза “Развітанне з Радзімай”.
97. Міхал Казімір Агінскі – гетман-кларнет.
98. Напалеон Орда і яго музычная спадчына.
99. Антоній Радзівіл – аўтар музыкі да оперы “Фауст”.
100. Нясвіжская Мельпамена: Францішка Уршуля Радзівіл (Вішнявецкая).
101. Радзівілы і тэатр.
102. Міхал Ельскі – скрыпач і кампазітар XIX ст.
103. Станіслаў Манюшка і яго музыка.
104. Рыгор Шырма і яго харавая капэла.
105. Загадка смерці Моцарта.
106. Музычныя школы на Беларусі ў XVI – XVIII стст.
107. З гісторыі беларускіх музычных інструментаў.
108. Славытыя музычныя калектывы Беларусі.
109. Музыка ў маім жыцці.
110. Язэп Ручкі – выдатны педагог, пісьменнік і рэлігійны дзеяч.
111. Казімір Нарбут – вядомы прадстаўнік педагогічнай думкі на Беларусі 60-х гг. XVIII ст.

112. Ян Амос Каменскі – педагог-гуманіст.
113. Зігмунд Фрэйд – заснавальнік псіхааналізу.
114. К.Д. Ушынскі – тэарэтык і рэфарматар педагогікі.
115. Развіццё педагагічнай думкі на Беларусі ў XVI–XVII стст.
116. Педагагічныя таварыствы на Беларусі ў XX ст.
117. Праблемы беларускага нацыянальнага выхавання.
118. Эмоцыі і эмацыянальны стан чалавека.
119. Здольнасці чалавека.
120. Почырк і характар.
121. Мова жэстаў.
122. Узаемаадносіны дзяцей і бацькоў.
123. Будзьце міласэрнымі!
124. Праблема “цяжкіх” падлеткаў.
125. Псіхалогія публічнага выступлення.
126. Інтэлект і яго развіццё.
127. Колер і яго ўздзеянне на псіхіку чалавека.
128. Асоба і калектыў: праблема лідарства ў калектыве.
129. Тэмперамент і паводзіны чалавека.

IV. ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ

1. ВУЧЭБНАЯ ПРАГРАМА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

КОНТРОЛЬНЫЙ
ЭКЗАМЕН

Установа вышэйшай адукацыі
"Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка"

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце
Установы вышэйшай адукацыі
"Беларускі дзяржаўны педагогічны
ўніверсітэт імя Максіма Танка"
А.В. Макоўчук
2018 г.

Рэгістрацыйны № 4/Д. 87-1-10/2018 гуч.

БЕЛАРУСКАЯ МОВА (ПРАФЕСІЙНАЯ ЛЕКСІКА)

Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі
па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасцей:
профіль А "Педагогіка"

2018 г.

Вучэбная праграма складзена на аснове адукацыйнага стандарту ОСВО 1-02 03 03, уведзенага ў дзеянне пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 30.08.2013 г. № 87.

СКЛАДАЛЬНІКІ:

Д.В.Дзячко, загадчык кафедры беларускага мовазнаўства ўстановы вышэйшай адукацыі "Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка", кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

П.П.Лобань, дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства ўстановы вышэйшай адукацыі "Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка", кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

В.В.Урбан, дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства ўстановы вышэйшай адукацыі "Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка", кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

М.В.Шабовіч, дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства ўстановы вышэйшай адукацыі "Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка", кандыдат філалагічных навук, дацэнт

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

У.І.Куліковіч, загадчык кафедры рэдакцыйна-выдавцкіх тэхналогій ўстановы адукацыі "Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт", кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

А.І.Міхасьвіч, дацэнт кафедры беларускага і рускага мовазнаўства ўстановы адукацыі "Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка", кандыдат філалагічных навук, дацэнт

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЕРДЖЭННЯ:

Кафедрай беларускага мовазнаўства ўстановы вышэйшай адукацыі "Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка"

(прагакол № 8 ад 22.03.18 г.)

Загадчык кафедры

 Д.В.Дзячко

Навукова-метадычным саветам ўстановы вышэйшай адукацыі "Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка"

(прагакол № 5 ад 19.06.2018 г.)

Афармленне вучэбнай праграмы і суправаджальных матэрыялаў дзеючым патрабаванням Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь апавадае.

Метадыст вучэбна-метадычнага ўпраўлення БДПУ

 С.А.Старадуб

Адказы за рэдакцыю: М.В.Шабовіч

Адказы за выпуск: М.В.Шабовіч

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Беларуская мова (прафесійная лексіка) – вучэбная дысцыпліна, якая дапамагае студэнтам павысіць узровень валодання беларускай мовай, сфарміраваць камунікатыўна развітую асобу, здольную наладжваць зносіны на роднай мове ў прафесійна-дзелавой сферы, ствараць і перакладаць прафесійна арыентаваныя і навуковыя тэксты, весці дзелавую дакументацыю, выступаць з навуковымі паведамленнямі і публічнымі прамовамі.

Вучэбная праграма “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” накіравана на засваенне і прафесійнае прымяненне беларускай навуковай тэрміналогіі, выпрацоўку ў студэнтаў уменняў правільна ўспрымаць спецыяльную інфармацыю на беларускай мове, а таксама дакладна і асэнсавана выказваць любую думку, спрыяць павышэнню грамадскага прэстыжу беларускай літаратурнай мовы як мовы тытульнай нацыі ў Рэспубліцы Беларусь.

Мэта вучэбнай дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”

- павысіць культуру беларускага маўлення;
- выпрацаваць і замацаваць практычныя ўменні і навыкі граматычнага карыстання вуснай і пісьмовай мовай у сферы спецыяльнай камунікацыі;
- пашырыць і ўзбагаціць прафесійны лексічны запас будучых спецыялістаў, выпрацаваць уменне практычнага карыстання тэрміналогіяй і прафесійнай лексікай па спецыяльнасці;
- фарміраваць установаўку на практычнае ўкараненне атрыманых студэнтамі ведаў у іх прафесійнай дзейнасці.

Задачы вучэбнай дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”:

- сфарміраваць у студэнтаў разуменне неабходнасці ведаць і карыстацца беларускай мовай у прафесійнай дзейнасці;
- даць неабходную сістэму ведаў пра арфаэпічныя, граматычныя нормы беларускай літаратурнай мовы, беларускую навуковую тэрміналогію, тэрмінаграфію і культуру прафесійнага маўлення;
- пашырыць і ўзбагаціць прафесійны лексічны запас будучых спецыялістаў, выпрацаваць уменне практычнага карыстання тэрміналогіяй і прафесійнай лексікай па спецыяльнасці;
- садзейнічаць падрыхтоўцы высокаадукаваных, творчых і крытычна думających спецыялістаў, здольных вырашаць складаныя моўна-

сацыяльныя праблемы бытавання беларускай мовы ва ўмовах дзяржаўнага білінгвізму.

Вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” павінна забяспечыць фарміраванне ў студэнтаў *акадэмічных, сацыяльна-асобасных і прафесійных кампетэнцый*.

Патрабаванні да акадэмічных кампетэнцый

Студэнт павінен:

АК-1. Умець прымяняць базавыя навукова-тэарэтычныя веды для рашэння тэарэтычных і практычных задач.

АК-4. Умець працаваць самастойна.

АК-7. Мець навыкі, якія звязаны з выкарыстаннем тэхнічных сродкаў, кіраваннем інфармацыяй і працай з камп’ютарам.

АК-8. Валодаць навыкамі вуснай і пісьмовай камунікацыі.

Патрабаванні да сацыяльна-асобасных кампетэнцый спецыяліста

САК-1. Валодаць якасцямі грамадзянскасці.

САК-3. Валодаць здольнасцю да міжасобасных камунікацый.

САК-4. Валодаць навыкамі зберажэння здароўя.

САК-6. Умець працаваць у камандзе.

САК-7. Быць здольным да самаадукацыі і ўдасканалення прафесійнай дзейнасці.

Патрабаванні да прафесійных кампетэнцый

ПК-3. Арганізоўваць і праводзіць вучэбныя заняткі разнастайных відаў і формаў.

ПК-5. Выкарыстоўваць аптымальныя метады, формы і сродкі выхавання.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” студэнт павінен **ведаць**:

- ролю мовы і маўлення ў працэсе сацыяльна-прафесійных зносін;
- месца і ролю беларускай мовы ў славянскай і еўрапейскай супольнасці народаў і моў;
- арфаэпічныя нормы беларускай літаратурнай мовы;
- сістэму лексічных, граматычных і стылістычных сродкаў беларускай мовы;
- прафесійную лексіку;
- тэрміналагічныя слоўнікі і даведнікі па адпаведных сферах навукова-прафесійнай дзейнасці.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” студэнт павінен **умець**:

- паспяхова карыстацца вуснай і пісьмовай мовай;
- пазбягаць тыповых маўленчых памылак у сферы прафесійнай дзейнасці;
- адэкватна ўспрымаць прафесійныя тэксты і навуковую галіновую інфармацыю;
- ствараць, перакладаць і анагаваць прафесійна арыентаваныя тэксты;
- складаць і весці на беларускай мове справавую дакументацыю, рыхтаваць навуковыя і публічныя выступленні і г.д.;
- выконваць тэсты і тэставыя заданні, якія садзейнічаюць замацаванню вучэбнага матэрыялу.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” студэнт павінен **валодаць**:

- культурай вуснага і пісьмовага маўлення;
- беларускай навуковай тэрміналогіяй па адпаведнай спецыяльнасці;
- нормамі беларускай літаратурнай мовы;
- навыкамі складання і правільнага афармлення афіцыйна-справавой дакументацыі;
- уменнямі і навыкамі працы са спецыяльнымі тэкстамі на беларускай мове і тэрміналагічнымі слоўнікамі і даведнікам.

Месца вучэбнай дысцыпліны ў курсе іных дысцыплін.

Дысцыпліна “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” выконвае важную ролю на філалагічных і нефілалагічных факультэтах і займае сваё асаблівае месца. Яе выкладанне мае сваю спецыфіку, абумоўленую наяўнасцю беларуска-рускага двухмоўя, таму пэўныя правілы і нормы беларускай літаратурнай мовы (асабліва фанетычныя, арфаэпічныя і сінтаксічныя) часам супастаўляюцца з правіламі і нормамі сучаснай рускай мовы.

Сувязь вучэбнай дысцыпліны з іншымі дысцыплінамі.

Пры вывучэнні дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” прадугледжваецца пераемнасць і сувязь яе з іншымі дысцыплінамі (беларуская мова, культура маўлення, педагогіка, матэматыка, фізіка, хімія, географія, батаніка, біялогія і інш.), а таксама са школьным курсам беларускай мовы. Асабліва ўвага пры выкладанні асобных тэм павінна ўдзяляцца вывучэнню спецыфічных рыс беларускай мовы і маўлення, што з’яўляецца надзвычай важным ва ўмовах білінгвізму. Лекцыйныя і практычныя заняткі, прадугледжаныя вучэбным планам, узаемна звязаны і арганічна дапаўняюць адно аднаго, даючы магчымасць паглыбіць і ўдасканаліць набытыя веды. Пэўная колькасць тэм па вучэбнай дысцыпліне адведзена на самастойнае

вывучэнне. Такая праца прывівае навыкі самастойнай вучобы, выходзіць ў студэнтаў адказнасць, будзіць імкненне да самаразвіцця.

У адпаведнасці з вучэбным планам установы вышэйшай адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” адводзіцца: усяго – 58 гадзін, аўдыторных – 34 гадзіны, на самастойную працу – 24 гадзіны.

Форма атрымання вышэйшай адукацыі – дзённая і завочная.

Размеркаванне гадзін на дзённым аддзяленні:

Лекцыі – 8 гадзін.

Практычныя заняткі – 26 гадзін.

Самастойная праца – 24 гадзіны. Вылучыць на: тэму 2.2.4. – 2 г., тэму 3.1.4 – 2 г., тэму 3.2.4 – 1 г., тэму 3.5.2 – 1 г., тэму 3.6.2 – 1 г., тэму 4.1.4 – 1 г., тэму 4.2.2 – 2 г., тэму 4.3.2 – 1 г., тэму 5.2.2 – 1 г., тэму 5.3.2 – 1 г., тэму 6.1.6 – 2 г., 6.2.4 – 1 г., 6.3.2 – 2 г., 6.4.1 – 6 г.

Форма атэстацыі па вучэбнай дысцыпліне – **залік**.

На завочнай форме атрымання вышэйшай адукацыі на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” адводзіцца: усяго – 58 гадзін, аўдыторных – 10 гадзін, на самастойную працу – 48 гадзін.

Колькасць аўдыторных гадзін наступная:

лекцыі – 4 гадзіны,

практычныя – 6 гадзін,

самастойная праца – 48 гадзін.

Форма атэстацыі па вучэбнай дысцыпліне – **залік**.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

1. Уводзіны.

1.1. Прадмет і задачы курса “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”.
Раздзелы курса.

1.2. Месца курса ў сістэме сацыяльна-гуманітарных навук, яго сувязь з іншымі дысцыплінамі.

1.3. Асноўныя тэрміны і паняцці курса.

1.4. Роля дысцыпліны ў фарміраванні і развіцці сацыяльна-асобасных і сацыяльна-прафесійных кампетэнцый выпускнікоў ВНУ.

2. Беларуская мова і яе месца ў сістэме агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей.

2.1 Мова і соцыум.

2.1.1. Функцыі мовы ў грамадстве.

2.1.2. Агульныя звесткі пра мову і яе паходжанне.

2.1.3. Беларуская мова сярод іншых моў свету.

2.1.4. Беларуская мова – форма нацыянальнай культуры беларусаў.

2.2. Паходжанне беларускай мовы і асноўныя этапы яе развіцця.

2.2.1. Старабеларуская літаратурная мова XIV – XVI ст. Дзяржаўны статус беларускай мовы ў Вялікім Княстве Літоўскім.

2.2.2. Нацыянальна-моўная палітыка Рэчы Паспалітай і яе вынікі.

2.2.3. Новая (сучасная) беларуская мова XIX – пачатку XX ст. Беларуская літаратурная мова ў часы Расійскай імперыі ва ўмовах адсутнасці беларускай дзяржаўнасці. (Беларуская мова 19 – пачатку 20 ст.)

2.2.4. Развіццё і функцыянаванне беларускай літаратурнай мовы ў XX – пачатку XXI ст.

2.2.5. Функцыянаванне беларускай мовы ва ўмовах білінгвізму.

3. Беларуская навуковая тэрміналогія. Тэрміналагічныя слоўнікі.

3.1. З гісторыі беларускай навуковай тэрміналогіі і тэрмінаграфіі.

3.1.1. Перыяды развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі.

3.1.2. Асноўныя прынцыпы выпрацоўкі беларускай навуковай тэрміналогіі ў 20 – 30-я гг. XX ст.

3.1.3. Крыніцы фарміравання беларускай тэрміналогіі. Роля жывой народнай мовы ў складанні і развіцці беларускай тэрміналагічнай лексікі.

3.1.4. Беларуская навуковая тэрміналогія на сучасным этапе.

3.2. Спецыяльная лексіка як частка лексічнай сістэмы беларускай літаратурнай мовы.

3.2.1. Паняцце тэрміналогіі і тэрмінасістэмы. Галіновыя тэрміналагічныя сістэмы.

3.2.2. Тэрміны, іх спецыфічныя асаблівасці.

3.2.3. Наменклатурныя назвы (номены), іх адрозненне ад тэрмінаў.

3.2.4. Прафесіяналізмы. Агульныя і адрозныя рысы тэрмінаў і прафесіяналізмаў.

3.3. Класіфікацыя тэрмінаў.

3.3.1. Тэрміны-сінонімы, іх тыпы. Тэрміны-антонімы, іх тыпы. Аманімічныя ўнутрымоўныя і міжнавуковыя тэрміны.

3.3.2. Структурная характарыстыка тэрмінаў. Словы-тэрміны (невыворныя, вытворныя, складаныя, абрэвіятуры), тэрміны-словазлучэнні (свабодныя і несвабодныя), сімвалы-словы.

3.3.3. Лексіка-граматычная характарыстыка тэрмінаў: тэрміны-назоўнікі, тэрміны-прыметнікі, тэрміны-дзеясловы, тэрміны-прыслоўі, тэрміны-лічэбнікі. Уласныя назоўнікі ў структуры тэрмінаў.

3.4. Тэрміны паводле паходжання.

3.4.1. Асноўныя прычыны запазычвання тэрмінаў.

3.4.2. Асваенне іншамовных тэрмінаў беларускай мовай.

3.5. Асаблівасці словаўтварэння беларускай тэрміналогіі.

3.5.1. Спосабы і сродкі ўтварэння тэрмінаў. Лексіка-семантычны спосаб. Тэрміналагізацыя і дэтэрміналагізацыя. Уласналексічны спосаб. Марфалагічны (суфіксальны, нульсуфіксальны, прэфіксальны, прэфіксальна-суфіксальны) спосаб. Аснова- і словаскладанне. Складанасуфіксальны спосаб. Абрэвіяцыя. Спосаб апелятывання, ці пераход уласных імёнаў у тэрміны. Марфалагічна-сінтаксічны спосаб. Сінтаксічны спосаб.

3.5.2. Сувязь тэрміналогіі з фразеалогіяй. Пераход тэрміналагічных і прафесійных адзінак у фразеалагізмы.

3.5.3. Звесткі з гісторыі беларускай тэрмінаграфіі. Тэрміналагічная лексікаграфія 20 – 30-х, 50 – 80-х, 90-х гадоў XX ст. і нашага часу.

3.6. Тэрміналагічныя слоўнікі беларускай мовы, іх прызначэнне.

3.6.1. Тэрміналагічныя даведнікі, іх функцыі.

3.6.2. Сістэма падачы тэрмінаў у слоўніках розных тыпаў: тлумачальных і перакладных слоўніках, у слоўніках іншамовных слоў. Электронныя тэрміналагічныя слоўнікі.

4. Мова навукі і яе асаблівасці.

4.1. Навуковы стыль.

4.1.1. Паняцце функцыянальнага стылю. Класіфікацыя функцыянальных стыляў (навуковы, афіцыйна-справавы, публіцыстычны, мастацкі, размоўны), іх адрозненне.

4.1.2. Навуковы стыль. Асноўныя рысы навуковага стылю. Навуковы стыль і яго падстылі (уласна навуковы (акадэмічны), навукова-тэхнічны, навукова-інфармацыйны, навукова-даведачны, вучэбна-навуковы, навукова-папулярны).

4.1.3. Асноўныя рысы навуковага стылю.

4.1.4. Кампазіцыя навуковага тэксту. Цытаты і спасылкі, іх афармленне.

4.2. *Жанравая разнастайнасць навуковых тэкстаў (артыкул, даклад, рэферат, анатацыя, рэзюмэ, тэзісы і інш.)*

4.2.1. Патрабаванні да іх напісання і афармлення.

4.2.2. Праца з навуковымі тэкстамі, іх аналіз, анатаванне і рэферыраванне.

4.3. *Моўныя асаблівасці навуковых тэкстаў*

4.3.1. Моўныя сродкі навуковага стылю. Лексічныя, фразеалагічныя, марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці навуковага стылю.

4.3.2. Падбор тэкстаў па спецыяльнасці.

4.3.3. Аналіз тэкстаў навуковага стылю.

4.3.4. Асаблівасці перакладу на беларускую мову навуковых тэкстаў.

5. Мова справавой сферы і яе асаблівасці.

5.1. *Афіцыйна-справавы стыль.*

5.1.1. Асноўныя рысы афіцыйна-справавога стылю.

5.1.2. Падстылі афіцыйна-справавога стылю (канцылярскі (адміністрацыйна-канцылярскі), юрыдычны, дыпламатычны). Моўныя сродкі афіцыйна-справавога стылю. Лексічныя, марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці афіцыйна-справавога стылю.

5.1.3. Кампазіцыя афіцыйна-справавых тэкстаў. Загалоўкі і іншыя рэквізіты як элементы тэксту службовага дакумента. Роля клішыраваных выказаў у арганізацыі тэксту службовых дакументаў.

5.2. *Віды афіцыйна-справавых тэкстаў* (заява, даверанасць, аўтабіяграфія, дакладная запіска, тлумачальная запіска, кантракт, справавыя пісьмы і інш.).

5.2.1. Правілы іх напісання і афармлення.

5.2.2. Праца з афіцыйна-справавымі тэкстамі, іх аналіз.

5.3. *Моўныя асаблівасці афіцыйна-справавых тэкстаў.*

5.3.1. Моўныя сродкі афіцыйна-справавога стылю.

5.3.2. Стварэнне тэкстаў афіцыйна-справавога стылю (заява, аўтабіяграфія, даверанасць і інш.) і іх аналіз.

5.3.3. Асаблівасці перакладу на беларускую мову афіцыйна-справавых тэкстаў.

6. Культура прафесійнага маўлення.

6.1. Прафесійна арыентаванае маўленне.

6.1.1. Мова і маўленне. Паняцце культуры маўлення.

6.1.2. Асноўныя камунікатыўныя якасці маўлення: правільнасць, дакладнасць, лагічнасць, чысціня, багацце (разнастайнасць), лаканічнасць, дарэчнасць, выразнасць маўлення.

6.1.3. Тэхніка і выразнасць вуснага маўлення. Асноўныя стылі маўлення.

6.1.4. Узаемадзеянне вербальных і невербальных сродкаў маўленчай дзейнасці педагога.

6.1.5. Падрыхтоўка да публічнага выступлення. Асноўныя якасці-паказчыкі паспяховага выступлення настаўніка.

6.1.6. Маўленчы этыкет і культура зносін.

6.2. Моўныя нормы і правільнасць маўлення.

6.2.1. Тыпы моўных нормаў. Нарматыўнасць і варыянтнасць.

6.2.2. Арфаэпічныя нормы беларускай літаратурнай мовы і прычыны іх парушэння. Асаблівасці беларускага літаратурнага вымаўлення ў параўнанні з рускім (на прыкладзе тэрмінаў).

6.2.3. Акцэнталагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы. Акцэнталагічныя памылкі ў сферы спецыяльнай камунікацыі.

6.2.4. Словаўтваральныя нормы беларускай літаратурнай мовы. Парушэнні словаўтваральных нормаў беларускай мовы (на прыкладзе тэрмінаў).

6.3. Арфаграфічныя нормы беларускай літаратурнай мовы.

6.3.1. Змены і ўдакладненні ў беларускім правапісе.

6.3.2. Асаблівасці правапісу тэрмінаадзінак.

6.4. Марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы.

6.4.1. Асноўныя нормы ўжывання назоўнікаў, прыметнікаў, лічэбнікаў, займеннікаў, прыслоўяў, дзеясловаў і дзеяслоўных формаў у сферы спецыяльнай камунікацыі.

6.4.2. Адхіленні ад марфалагічнай нормы.

6.5. Сінтаксічныя нормы беларускай літаратурнай мовы.

6.5.1. Адрозненні ў будове некаторых словазлучэнняў у беларускай і рускай мовах.

6.5.2. Тыповыя парушэнні сінтаксічных нормаў беларускай мовы.

**Вучэбна-метадычная карта вучэбнай дысцыпліны
(дзённая форма атрымання вышэйшай адукацыі)**

№ п/п	Назва раздзела (модуля), тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін		Самастойная праца студэнтаў	Літаратура	Форма кантролю ведаў
		Лекцыі	Практычныя заняткі			
БЕЛАРУСКАЯ МОВА (ПРАФЕСІЙНАЯ ЛЕКСІКА) (34 г.).		8	26	24		
1.	Уводзіны (1 г.)	1				
	1.1. Прадмет і задачы курса. Раздзелы курса. 1.2 .Месца курса ў сістэме сацыяльна-гуманітарных навук, яго сувязь з іншымі дысцыплінамі. 1.3. Асноўныя тэрміны і паняцці курса. 1.4. Роля курса ў фарміраванні і развіцці сацыяльна-асобасных і сацыяльна-прафесійных кампетэнцый выпускнікоў ВНУ.	1				
2.	Беларуская мова і яе месца ў сістэме агульнаадукацыйных і нацыянальных каштоўнасцей (3 г.)	1	2	2		
2.1	Мова і соцыум.	1				
	2.1.1. Функцыі мовы ў грамадстве. 2.1.2. Агульныя звесткі пра мову і яе паходжанне. 2.1.3. Беларуская мова сярод іншых моў свету. 2.1.4. Беларуская мова – форма нацыянальнай культуры беларусаў.				3,4	
2.2	Паходжанне беларускай мовы і асноўныя этапы яе развіцця.		2			

	2.2.1. Старабеларуская мова 14 – 16 ст. 2.2.2. Нацыянальна-моўная палітыка Рэчы Паспалітай і яе вынікі. 2.2.3. Новая (сучасная) беларуская мова XIX – пачатку XX ст. 2.2.4. Развіццё і функцыянаванне беларускай мовы ў XX – пач. XXI ст. 2.2.5. Функцыянаванне беларускай мовы ва ўмовах білінгвізму.			2	3,4	Франтальнае апытванне
3.	Беларуская навуковая тэрміналогія. Тэрміналагічныя слоўнікі (10 г.)	2	8	5		
3.1	<i>3 гісторыі беларускай навуковай тэрміналогіі і тэрмінаграфіі.</i>	1				
	3.1.1. Перыяды развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі і тэрмінаграфіі. 3.1.2. Асноўныя прынцыпы выпрацоўкі беларускай навуковай тэрміналогіі ў 20–30 гг. 20 ст. 3.1.3. Крыніцы фарміравання беларускай тэрміналогіі. 3.1.4. Беларуская навуковая тэрміналогія і тэрмінаграфія на сучасным этапе.			2	2,3,4,5,10	Франтальнае апытванне
3.2	<i>Спецыяльная лексіка.</i>	1				
	3.2.1. Паняцце тэрміналогіі і тэрмінасістэмы. 3.2.2. Тэрміны, іх спецыфічныя асаблівасці. 3.2.3. Наменклатурныя назвы (номены), іх адрозненне ад тэрмінаў. 3.2.4. Прафесіяналізмы.			1	2,3,4,5,10	Праверка пісьмовай работы з наступным яе аналізам
3.3	<i>Класіфікацыя тэрмінаў.</i>		2			
	3.3.1. Тэрміны – сінонімы, антонімы, амонімы. 3.3.2. Структурная характарыстыка тэрмінаў. 3.3.3. Лексіка-граматычная характарыстыка тэрмінаў.				2,3,4,5,10	
3.4	<i>Тэрміны наводле паходжання.</i>		2			
	1. Асноўныя прычыны запазычвання тэрмінаў. 2. Асваенне іншамоўных тэрмінаў беларускай мовай.					Выкананне вусных і пісьмовых практыкавання

						ў
3.5	Асаблівасці словаўтварэння беларускай тэрміналогіі.		2			
	3.5.1. Спосабы і сродкі ўтварэння тэрмінаў. 3.5.2. Сувязь тэрміналогіі з фразеалогіяй. 3.5.3. Звесткі з гісторыі беларускай тэрмінаграфіі. Тэрміналагічная лексікаграфія 20 – 30-х, 50 – 80-х, 90-х гадоў XX ст. і нашага часу.			1	2,3,4,5,10	Выкананне заданняў па тэме
3.6	Тэрміналагічныя слоўнікі беларускай мовы, іх прызначэнне.		2		3,4	
	3.6.1. Тэрміналагічныя даведнікі, іх функцыі. 3.6.2. Сістэма падачы тэрмінаў у слоўніках розных тыпаў.			1		Праца са слоўнікамі і тэкстамі, пераклад тэкстаў па спецыяльнасці
4.	Мова навукі і яе асаблівасці (5 г.)	1	4	4		
4.1	Навуковы стыль.	1				
	4.1.1. Паняцце функцыянальнага стылю. Класіфікацыя стыляў. 4.1.2. Навуковы стыль і яго падстылі. 4.1.3. Асноўныя рысы навуковага стылю. 4.1.4. Кампазіцыя навуковага тэксту. Цытаты і спасылкі, іх афармленне.			1	3,4	
4.2	Жанравая разнастайнасць навуковых тэкстаў.		2			
	4.2.1. Патрабаванні да іх напісання і афармлення. 4.2.2. Праца з навуковымі тэкстамі, іх аналіз, анатаванне і рэферыванне.			2	3,4	Анатаванне і рэферыванне тэкстаў
4.3	Моўныя асаблівасці навуковых тэкстаў.		2			
	4.3.1. Моўныя сродкі навуковага стылю. 4.3.2. Падбор тэкстаў па спецыяльнасці. 4.3.3. Аналіз тэкстаў навуковага стылю. 4.3.4. Асаблівасці перакладу на беларускую мову навуковых тэкстаў.			1	3,4	Кантрольная работа

5.	Мова справавой сферы і яе асаблівасці. (5 г.)	1	4	2		
5.1	<i>Афіцыйна-справавы стыль.</i>	1				
	5.1.1. Асноўныя рысы афіцыйна-справавога стылю. 5.1.2. Падстылі афіцыйна-справавога стылю. 5.1.3. Кампазіцыя афіцыйна-справавых тэкстаў.				3,4,6	
5.2	<i>Віды афіцыйна-справавых тэкстаў.</i>		2			
	5.2.1. Правілы іх напісання і афармлення. 5.2.2. Праца з афіцыйна-справавымі тэкстамі, іх аналіз.			1	3,4,6	Пісьмовая работа
5.3	<i>Моўныя асаблівасці афіцыйна-справавых тэкстаў.</i>		2			
	5.3.1. Моўныя сродкі афіцыйна-справавога стылю. 5.3.2. Стварэнне тэкстаў афіцыйна-справавога стылю (заява, аўтабіяграфія, даверанасць і інш.) і іх аналіз. 5.3.3. Асаблівасці перакладу на беларускую мову афіцыйна-справавых тэкстаў.			1	3,4,6	Самастойная пісьмовая работа
6.	Культура прафесійнага маўлення. (10 г.)	2	8	11		
6.1	<i>Прафесійна арыентаванае маўленне.</i>	2				
	6.1.1. Мова і маўленне. Паняцце культуры маўлення. 6.1.2. Асноўныя камунікатыўныя якасці маўлення. 6.1.3. Тэхніка і выразнасць вуснага маўлення. Асноўныя стылі маўлення. 6.1.4. Узаемадзеянне вербальных і невербальных сродкаў маўленчай дзейнасці педагога. 6.1.5. Падрыхтоўка да публічнага выступлення. Асноўныя якасці-паказчыкі паспяховага выступлення настаўніка. 6.1.6. Маўленчы этыкет і культура зносін.			2	1,3,4,7,8,9	Падрыхтоўка вусных паведамленняў і рэфератаў
6.2	<i>Моўныя нормы і правільнасць маўлення.</i>		2			

	6.2.1. Тыпы моўных нормаў. 6.2.2. Арфаэпічныя нормы. Асаблівасці беларускага літаратурнага вымаўлення (на прыкладзе тэрмінаў). 6.2.3. Акцэнталагічныя нормы. Акцэнталагічныя памылкі. 6.2.4. Словаўтваральныя нормы. Парушэнні словаўтваральных нормаў беларускай мовы (на прыкладзе тэрмінаў).			1	1,3,4,7,8,9	Заданні на картках, праца з тэкстамі
6.3	Арфаграфічныя нормы беларускай літаратурнай мовы.		2			
	6.3.1. Змены і ўдакладненні ў беларускім правапісе. 6.3.2. Асаблівасці правапісу тэрмінаадзінак.			2	1,3,4,7,8,9	Тэставыя заданні
6.4	Марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы.		2			Кантрольная работа
	6.4.1. Асноўныя нормы ўжывання розных часцін мовы ў сферы спецыяльнай камунікацыі. 6.4.2. Адхіленні ад марфалагічнай нормы.			6	1,3,4,7,8,9	Пераклад тэкстаў па спецыяльнасці з рускай мовы на беларускую
6.5	Сінтаксічныя нормы беларускай літаратурнай мовы.		2			
	6.5.1. Адрозненні ў будове некаторых словазлучэнняў у беларускай і рускай мовах.. 6.5.2. Тыповыя парушэнні сінтаксічных нормаў беларускай мовы.				1,3,4,7,8,9	Пісьмовая работа

Вучэбна-метадычная карта вучэбнай дысцыпліны
(завочная форма атрымання вышэйшай адукацыі)

		Колькасць аўдыторных гадзін		
--	--	-----------------------------------	--	--

№ п/п	Назва раздзела (модуля), тэмы	Лекцыі	Практычныя заняткі	Літаратура	Форма кантролю ведаў
БЕЛАРУСКАЯ МОВА (ПРАФЕСІЙНАЯ ЛЕКСІКА)		4	6		
3.	Беларуская навуковая тэрміналогія. Тэрміналагічныя слоўнікі (4 г.)	4			
3.2	<i>Спецыяльная лексіка.</i>	2	1		
	3.2.1. Паняцце тэрміналогіі і тэрмінасістэмы. 3.2.2. Тэрміны, іх спецыфічныя асаблівасці. 3.2.3. Наменклатурныя назвы (номены), іх адрозненне ад тэрмінаў. 3.2.4. Прафесіяналізмы.			2,3,4,5,10	Праверка пісьмовай работы з наступным яе аналізам
3.5	<i>Асаблівасці словаўтварэння беларускай тэрміналогіі.</i>	1			
	3.5.1. Спосабы і сродкі ўтварэння тэрмінаў. 3.5.2. Сувязь тэрміналогіі з фразеалогіяй.			2,3,4,5,10	Выкананне заданняў па тэме
3.6	<i>Тэрміналагічныя слоўнікі беларускай мовы, іх прызначэнне.</i>	1			
	3.6.1. Тэрміналагічныя слоўнікі і даведнікі. 3.6.2. Сістэма падачы тэрмінаў у слоўніках розных тыпаў.			3,4	Праца са слоўнікамі і тэкстамі, пераклад тэкстаў па спецыяльнасці
4.	Мова навукі і яе асаблівасці (2 г.)		2		
4.3	<i>Моўныя асаблівасці навуковых тэкстаў.</i>		2		
	4.3.1. Моўныя сродкі навуковага стылю. 4.3.2. Падбор тэкстаў па спецыяльнасці. 4.3.3. Аналіз тэкстаў навуковага стылю. 4.3.4. Асаблівасці перакладу на беларускую мову навуковых тэкстаў.			3,4	Кантрольная работа
6.	Культура прафесійнага маўлення. (2 г.)		4		
6.4	<i>Марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы.</i>		4		

	6.4.1. Асноўныя нормы ўжывання розных часцін мовы ў сферы спецыяльнай камунікацыі. 6.4.2. Адхіленні ад марфалагічнай нормы.			1,3,4,7,8,9	Кантрольная работа Пераклад тэкстаў па спецыяльнасці з рускай мовы на беларускую
--	--	--	--	-------------	---

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Асноўная літаратура

1. Азарка, В.У. Беларуская мова: спецыяльная лексіка / В.У.Азарка, А.С.Васілеўская, М.М.Круталевіч. – Мінск, 2004. – 207 с.
2. Антанюк, Л.А. Беларуская мова: спецыяльная лексіка / Л.А.Антанюк, Б.А.Плотнікаў. – Мінск, 2004. – 238 с.
3. Беларуская мова. Прафесійная лексіка для педагогаў: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2012. – 230 с.
4. Беларуская мова. Прафесійная лексіка: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2013. – 287 с.
5. Беларуская мова: прафесійная лексіка: курс лекцый / Л. А. Антанюк, Б. А. Плотнікаў. – 5-е выд., стэрэатыпнае. – Мінск : Акадэмія кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, 2008. – 238 с.
6. Беларуская мова. Прафесійная лексіка. Прыродазнаўства: вучэб. дапам. / М.Р.Прыгодзіч [і інш.]; пад рэд. М.Р.Прыгодзіча, У.І.Куліковіча. – Мінск : РІВШ, 2015. – 262 с.
7. Беларуская мова: энцыклапедыя. – Мінск, 1994. – 654 с.
8. Дзятко, Д.В. Беларуская матэматычная тэрміналогія: станаўленне, структура і функцыянаванне: манаграфія / Д.В.Дзятко. – Мінск, 2009. – 190 с.
9. Каўрус, А. Дакумент па-беларуску / А.Каўрус. – Мінск, 1994. – 160 с.
10. Куліковіч, У.І. Правілы сучаснай беларускай арфаграфіі: вучэб. дапам. / У.І. Куліковіч. – Мінск, 2011. – 241 с.
11. Маршэўская, В.В. Беларуская мова. Прафесійная лексіка: вучэб. дапам. / В.В.Маршэўская. – Гродна, 2003. – 274 с.
12. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мінск, 2008. – 142 с.
13. Старавойтава, Н.П. Беларуская мова: гісторыя і сучаснасць: вучэбна-метадычны дапаможнік для нефілалагічных спецыяльнасцей / Н.П. Старавойтава. – Мінск, 2006. – 181 с.
14. Струкова, С.М. Лексіка беларускай мовы: гісторыя і сучаснасць / С.М.Струкова. – Мінск, 2008. – 774 с.
14. Студэнту аб мове: прафесійная лексіка: вучэб. дапам. для ВНУ / В.А.Ляшчынская. - Мн. : ІВЦ Мінфіна, 2003. – 243 с.
15. Сучасная беларуская літаратурная мова: вучэб. дапам / Д.В. Дзятко [і інш.]; пад. рэд. Д.В. Дзятко – Мінск : Вышэйшая школа, 2017. – 588 с.
16. Сцяцко, П.У. Культура мовы / П.У. Сцяцко. – Мінск, 2002. – 444 с.
17. Тэорыя і практыка беларускай тэрміналогіі / Арашонкава Г.У. [і інш.]; навук. рэд. А.І. Падлужны. – Мінск, 1999. – 173 с.
18. Энцыклапедыя для школьнікаў і студэнтаў. У 12 т. Т. 7. Беларуская мова / рэдкал. : У.У. Андрысевіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2017. – 496 с.

Дадатковая літаратура

1. Антанюк, Л.А. Беларуская навуковая тэрміналогія: фарміраванне, структура, упарадкаванне, канструяванне, функцыяніраванне / Л.А.Антанюк. – Мінск, 1987. – 238 с.
2. Антанюк, Л.А. Сучасная беларуская тэрміналогія / Л.А.Антанюк. – Мінск, 1995. – 216 с.
3. Беларуская мова (прафесійная лексіка): вучэбна-метадычны комплекс для студэнтаў нефілалагічных спецыяльнасцей / С. А. Вялюга, А. І. Зянько. – Наваполацк : ПДУ, 2011. – 263 с.
4. Беларуская мова (прафесійная лексіка): Практыкум: Вучэб. дапам. для студэнтаў нефілаг. спецыяльнасцей ВНУ / В.В.Маршэўская. – Гродна : ГрДУ, 2000. – 131 с.
5. Беларуская мова. Прафесійная лексіка. Сацыяльна-гуманітарныя навукі: вучэбны дапаможнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі / [М. Р. Прыгодзіч і інш.]. – Мінск : Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы, 2015. – 258 с.
6. Беларуская мова: спецыяльная лексіка: практыкум для студэнтаў спецыяльнасці "Інфармацыйныя сістэмы і тэхналогіі" / Л. П. Місюкавец. – Пінск : ПалесДУ, 2016. – 68 с.
7. Беларуская навуковая тэрміналогія: у 4 кн. – Мінск, 2010. – Кн.4.– 463 с.
8. Буракова, М.У. Анамастыка, тэрміналогія і фразеалогія: вучэб.-метадыч. дапам. / М.У.Буракова, В.А.Ляшчынская. – Мінск, 2011. – 165 с.
9. Губкіна, А.В. Беларуская мова. Эканамічная лексіка: вучэбны дапам. / А.В.Губкіна, В.А.Зразікава. – Мінск, 2009. – 198 с.
10. Іўчанкаў, В.І. Беларуская арфаграфія: апавяданні і гісторыі / В.І. Іўчанкаў. – Мінск, 2010. – 302 с.
11. Красней, В.П. Беларуская тэрміналогія: зб арт. / В.П.Красней. – Мінск, 2011. – 215 с.
12. Лапкоўская, А.М. Сучасная беларуская батанічная тэрміналогія / А.М.Лапкоўская. – Гродна, 2007. – 166 с.
13. Ляшчынская, В.А. Беларуская мова. Тэрміналагічная лексіка: вучэбны дапаможнік / В.А.Ляшчынская. – Мінск, 2001. – 254 с.
14. Ляшчынская, В.А. Студэнту аб мове: прафесійная лексіка / В.А.Ляшчынская. – Мінск, 2003. – 243 с.
15. Смольская, Т. М. Беларуская мова. Юрыдычная лексіка: вучэб. дапам. / Т.М.Смольская, Л.У.Хрышчановіч. – Мінск, 2011. – 239 с.

ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫКАНАННЯ САМАСТОЙНАЙ ПРАЦЫ

№ н/п	Назва тэмы, Раздзела	Колькасць гадзін на СПС	Заданне	Форма выканання
1.	2.2.4. Развіццё і функцыянаванне беларускай мовы ў 20 – пач. 21 ст.	2	Заканспектаваць параграф 1.3.3. [3, с.14-17].	Канспект
2.	3.1.4. Беларуская навуковая тэрміналогія і тэрмінаграфія на сучасным этапе.	2	Падрыхтаваць рэферат.	Рэферат.
3.	3.2.4. Прафесіяналізмы.	1	Заканспектаваць фрагмент параграфа [3, с.36–37]. Выканаць заданне 13 [3, с.71].	Канспект. Пісьмовае заданне.
4.	3.5.2. Сувязь тэрміналогіі з фразеалогіяй.	1	Падрыхтаваць вуснае паведамленне.	Вуснае паведамленне
5.	3.6.2. Сістэма падачы тэрмінаў у слоўніках розных тыпаў.	1	Праца са слоўнікамі розных тыпаў.	Праца са слоўнікамі.
6.	4.1.4. Кампазіцыя навуковага тэксту. Цытаты і спасылкі, іх афармленне.	1	Заканспектаваць параграф 5.4 [3, с.148–153].	Канспект. Вусныя адказы.
7.	4.2.2. Праца з навуковымі тэкстамі, іх аналіз, анатаванне і рэферыраванне.	2	Зрабіць анатацыю навуковага артыкула.	Анатацыя.
8.	4.3.2. Падбор тэкстаў па спецыяльнасці.	1	Падбраць тэксты па спецыяльнасці і перакласці іх на беларускую мову.	Падбор тэкстаў. Пісьмовы пераклад.
9.	5.2.2. Праца з афіцыйна-справавымі тэкстамі, іх аналіз.	1	Зрабіць план-канспект параграфа 6.3. 4 [3, с.178–183].	План-канспект. Вуснае апытванне.
10.	5.3.2. Стварэнне тэкстаў афіцыйна-справавога стылю (заява, аўтабіяграфія, даверанасць і інш.) і іх аналіз.	1	Стварыць тэксты афіцыйна-справавога стылю.	Стварэнне тэкстаў. Іх аналіз.
11.	6.1.6. Маўленчы этыкет і культура зносін.	2	Заканспектаваць параграф 7.4. [3, с.197–199]. Выканаць заданне 196 [3, с.209].	Канспект. Пісьмовае заданне.
12.	6.2.4. Словаўтваральныя нормы. Парушэнні словаўтваральных нормаў беларускай мовы (на прыкладзе тэрмінаў).	1	Выканаць заданні 90, 91, 92. [3, с.206–208].	Пісьмовае заданне.

13.	6.3.2. Асаблівасці правапісу тэрмінаадзінак.	2	Выканаць тэставыя заданні	Тэставыя заданні
14.	6.4.1. Асноўныя нормы ўжывання розных часцін мовы ў сферы спецыяльнай камунікацыі.	6	Зрабіць тэзісны план-канспект матэрыялаў з падручніка [3, с.83–103]. Выканаць заданні 27, 37, 40, 42, 46, 48, 49, 50 [3, с. 106–117].	План-канспект Выкананне заданняў з падручніка. Вусныя адказы

2. МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА АРГАНІЗАЦЫІ І ВЫКАНАННІ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

Самастойная праца студэнтаў прадугледжвае грунтоўнае вывучэнне даведачнай літаратуры па гістарычнай граматыцы і гісторыі беларускай літаратурнай мовы, а таксама гістарычных слоўнікаў, у якіх адлюстравана не толькі семантыка старажытных лексічных адзінак, але і іх этымалогія. Слоўнікі прыдатныя і ў тых выпадках, калі неабходна зрабіць пэўны від перакладу (мастацкі, афіцыйна-справавы, навуковы і інш.) са старажытнай беларускай мовы рознага перыяду і пэўнага функцыянальнага стылю на сучасную беларускую літаратурную мову.

Пры вывучэнні фанетычных працэсаў дапісьмовай і пісьмовай эпохі старажытнай беларускай мовы мэцэгодна праводзіць гістарычны аналіз моўных фактаў на розных помніках славянскага пісьменства, а таксама супастаўляць гэтыя факты з фактамі сучаснай беларускай літаратурнай мовы.

Вывучэнне “Гістарычнай марфалогіі”, у прыватнасці такіх самастойных часцін мовы, як назоўнік, прыметнік, дзеяслоў, варта звяртацца не толькі да аналізу разнастайных лексічных адзінак на марфалагічным ўзроўні, але і на фанетычным. Такі падыход дазволіць актывізаваць вучэбную дзейнасць студэнтаў, а таксама будзе спрыяць замацаванню раней вывучанага матэрыялу.

Пры вывучэнні гісторыі беларускай літаратурнай мовы неабходна выкарыстоўваць хрэстаматычныя тэксты розных дапаможнікаў, у тым ліку і электронных, каб выпрацоўваць у студэнтаў навыкі адбору, сістэматызацыі і кваліфікацыі разнастайных моўных гістарычных фактаў, уменні гістарычнага аналізу тэкставых ўрыўкаў рознага часу, а таксама навыкі каменціравання моўных асаблівасцей старажытных беларускіх пісьмовых помнікаў.

3. ПЕРАЛІК СРОДКАЎ ДЫЯГНОСТЫКІ, ЯКІЯ ВЫКАРЫСТОЎВАЮЦА ПРЫ ВЫВУЧЭННІ ВУЧЭБнай ДЫСЦЫПЛІНЫ “БЕЛАРУСКАЯ МОВА (ПРАФЕСІЙНАЯ ЛЕКСІКА)”

Для атрымання аб’ектыўнай інфармацыі аб ўзроўні паспяховасці студэнтаў мэтазгодна сістэматычна выкарыстоўваць розныя віды кантролю, сярод якіх: апераджальны, бягучы, тэматычны, прамежкавы і выніковы. Кожны з відаў кантролю ўжываецца на пэўным этапе навучання і выконвае ў педагагічным працэсе адну з функцый: стымулюючую, навучальную, дыягнастычную, выхаваўчую і інш.

Дыягностыка кампетэнцый па дысцыпліне можа мець розныя формы.

Вусны кантроль: фронтальнае, індывідуальнае, ушчыльненае (камбінаванае) апытванне на лекцыях і практычных занятках, вусныя паведамленні, вусны залік.

Пісьмовы кантроль: тэрміналагічныя дыктанты, пераклад тэкстаў па спецыяльнасці з рускай мовы на беларускую, рознаўзроўневыя кантрольныя заданні, у тым ліку не менш як дзве кантрольныя работы, пісьмовыя работы па аўдыторных (дамашніх) практыкаваннях, рэфераты, пісьмовы залік.

Тэставы кантроль: падбор кароткіх адказаў у адпаведнасці з заданнямі.

V. СПІС РЭКАМЕНДАВАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Асноўная літаратура

1. Азарка, В.У. Беларуская мова: спецыяльная лексіка / В.У.Азарка, А.С.Васілеўская, М.М.Круталевіч. – Мінск, 2004. – 207 с.
2. Антанюк, Л.А. Беларуская мова: спецыяльная лексіка / Л.А.Антанюк, Б.А.Плотнікаў. – Мінск, 2004. – 238 с.
3. Беларуская мова. Прафесійная лексіка для педагогаў: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2012. – 230 с.
4. Беларуская мова. Прафесійная лексіка: вучэбны дапаможнік / Д.В.Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В.Дзятко. – Мінск, 2013. – 287 с.
5. Беларуская мова: прафесійная лексіка: курс лекцый / Л. А. Антанюк, Б. А. Плотнікаў. – 5-е выд., стэрэатыпнае. – Мінск : Акадэмія кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, 2008. – 238 с.
6. Беларуская мова. Прафесійная лексіка. Грыфодазнаўства: вучэб. дапам. / М.Р.Прыгодзіч [і інш.]; пад рэд. М.Р.Прыгодзіча, У.І.Куліковіча. – Мінск : РІВШ, 2015. – 262 с.
7. Беларуская мова: энцыклапедыя. – Мінск, 1994. – 654 с.
8. Дзятко, Д.В. Беларуская матэматычная тэрміналогія: станаўленне, структура і функцыянаванне: манаграфія / Д.В.Дзятко. – Мінск, 2009. – 190 с.
9. Каўрус, А. Дакумент па-беларуску / А.Каўрус. – Мінск, 1994. – 160 с.
10. Куліковіч, У.І. Правілы сучаснай беларускай арфаграфіі: вучэб. дапам. / У.І. Куліковіч. – Мінск, 2011. – 221 с.
11. Маршэўская, В.Г. Беларуская мова. Прафесійная лексіка: вучэб. дапам. / В.В.Маршэўская. – Гродна, 2003. – 274 с.
12. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мінск, 2008. – 142 с.
13. Старавойтава, Н.П. Беларуская мова: гісторыя і сучаснасць: вучэбна-метадычны дапаможнік для нефілалагічных спецыяльнасцей / Н.П. Старавойтава. – Мінск, 2006. – 181 с.
14. Струкова, С.М. Лексіка беларускай мовы: гісторыя і сучаснасць / С.М.Струкова. – Мінск, 2008. – 774 с.
14. Студэнту аб мове: прафесійная лексіка: вучэб. дапам. для ВНУ / В.А.Ляшчынская. - Мн. : ІВЦ Мінфіна, 2003. – 243 с.
15. Сучасная беларуская літаратурная мова: вучэб. дапам / Д.В. Дзятко [і інш.]; пад. рэд. Д.В. Дзятко – Мінск : Вышэйшая школа, 2017. – 588 с.
16. Сцяцко, П.У. Культура мовы / П.У. Сцяцко. – Мінск, 2002. – 444 с.
17. Тэорыя і практыка беларускай тэрміналогіі / Арашонкава Г.У. [і інш.]; навук. рэд. А.І. Падлужны. – Мінск, 1999. – 173 с.
18. Энцыклапедыя для школьнікаў і студэнтаў. У 12 т. Т. 7. Беларуская мова / рэдкал. : У.У. Андрысевіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2017. – 496 с.

Дадатковая літаратура

1. Антанюк, Л.А. Беларуская навуковая тэрміналогія: фарміраванне, структура, упарадкаванне, канструяванне, функцыяніраванне / Л.А.Антанюк. – Мінск, 1987. – 238 с.
2. Антанюк, Л.А. Сучасная беларуская тэрміналогія / Л.А.Антанюк. – Мінск, 1995. – 216 с.
3. Беларуская мова (прафесійная лексіка): вучэбна-метадычны комплекс для студэнтаў нефілалагічных спецыяльнасцей / С. А. Вялюга, А. І. Зянько. – Наваполацк : ПДУ, 2011. – 263 с.
4. Беларуская мова (прафесійная лексіка): Практыкум: Вучэб. дапам. для студэнтаў нефілаг. спецыяльнасцей ВНУ / В.В.Маршэўская. – Гродна : ГрДУ, 2000. – 131 с.
5. Беларуская мова. Прафесійная лексіка. Сацыяльна-гуманітарныя навукі: вучэбны дапаможнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі / [М. Р. Прыгодзіч і інш.]. – Мінск : Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы, 2015. – 258 с.
6. Беларуская мова: спецыяльная лексіка: практыкум для студэнтаў спецыяльнасці "Інфармацыйныя сістэмы і тэхналогіі" / Л. П. Місюкавец. – Пінск : ПалесДУ, 2016. – 68 с.
7. Беларуская навуковая тэрміналогія: у 4 кн. – Мінск, 2010. – Кн.4.– 463 с.
8. Буракова, М.У. Анамастыка, тэрміналогія і фразеалогія: вучэб.-метадыч. дапам. / М.У.Буракова, В.А.Ляшчынская. – Мінск, 2011. – 165 с.
9. Губкіна, А.В. Беларуская мова. Эканамічная лексіка: вучэбны дапам. / А.В.Губкіна, В.А.Зразікава. – Мінск, 2009. – 198 с.
10. Іўчанкаў, В.І. Беларуская арфаграфія: апаўдзяненні і гісторыі / В.І. Іўчанкаў. – Мінск, 2010. – 302 с.
11. Красней, В.П. Беларуская тэрміналогія: зб арт. / В.П.Красней. – Мінск, 2011. – 215 с.
12. Лапкоўская, А.М. Сучасная беларуская батанічная тэрміналогія / А.М.Лапкоўская. – Гродна, 2007. – 166 с.
13. Ляшчынская, В.А. Беларуская мова.Тэрміналагічная лексіка: вучэбны дапаможнік / В.А.Ляшчынская. – Мінск, 2001. – 254 с.
14. Ляшчынская, В.А. Студэнту аб мове: прафесійная лексіка / В.А.Ляшчынская. – Мінск, 2003. – 243 с.
15. Смольская, Т. М. Беларуская мова. Юрыдычная лексіка: вучэб. дапам. / Т.М.Смольская, Л.У.Хрышчановіч. – Мінск, 2011. – 239 с.